Год. IV. Юлий и Августъ Книга IV.

Родопски напрѣдъкъ

Мѣсечно илюстровано списание
за
наука, обществени знания и народни умотворения.

Бѣлѣжки къмъ ударението въ централния (Ахж-челебийския) Родопски говоръ.

(Продължение отъ III книга).

Минавамъ къмъ сжществителнитѣ отъ женски родъ. За едносрични сжщ. нѣма какво да кажа, защото такива има много малко въ Ахж-челебийския говоръ, па и колкото ги има, по ударенията си съвпадатъ къмъ сжщ. отъ мжжкия родъ (кàл, калòат, кàлувеа, калувéтеа; кòарф, карфтòа, кòарвеа, кар'вèтеа; пòарс, парстóа и пр.). Двусричнитѣ сжщ. могатъ да се раздѣлятъ на четире групи наспроти мѣстото на ударението имъ въ ед. и множ. число, членувани или не.

1) Сжществителни двусрични отъ ж. родъ съ неподвижно, постоянно ударение надъ коренната сричка безъ разлика въ какво число сж, членувани или безъ членъ:
лѝпа, лѝпата, лѝпи, лѝпитеа; пòла, пòлата, пòли, пòлитеа; трòха, вèапка, (вѣжда), ѝскра, мóалзга, трèаска, стрỳна, плèавнеа, лèлеа, тèсла, пàшеа, пòра,(1) пéасне,

пчѐла, свѝрка, бо̀ᵃлха, му̀ха, со̀ᵃлза, змѝеᵃ, сѐстра, бо̀рба, ѝгла, мѐтла, до̀ᵃска, гло̀ба, ѝзва (изба), о́са, 'у̀зда, вла́ка, во̀ᵃрба, л'у̀л'ка, мѐчка, тра̀га.(2) кра̀ва, вѝда, нѝва, дѝха,(3) р'оᵃса,(4) рѐᵃка, ру̀да, клѐᵃщеᵃ, звѐᵃзда, сна̀га, е́ла, ку̀л'леᵃ, стрѐᵃла, мра̀вка, ла̀па, со̀ᵃдба, сѐᵃдба, тро̀ᵃба, пѝла, ва̀да, л'о̀ᵃща, гу̀шеᵃ, па̀ла,(5) ко̀ᵃрпа, кла́па, шу̀ма, кл'о̀ᵃтва, бѝл'ка, грѝвнеᵃ, чѐтка, грѐᵃшка, ма̀йка, ба́ба, сѐᵃнка, сла̀мка, спо̀на,(6) су̀шеᵃ, жѐга, ж'о̀ᵃтва, бра̀два, бу́за, кру̀шеᵃ, дрѐᵃнка, па̀тка, ка̀ца, кра̀ста, кра̀нта,(7) Ра̀да, Ру̀са, Ста̀на, Ма̀ра, Еᵃна, Шѝна, Во̀ᵃлка, Кѐра, Ку̀да, Ру̀жеᵃ и др.

2) Двусрични сѫщ. съ подвижно ударение отъ кореньтъ надъ членната сричка въ един. число, но постоянно въ множ. число:
бо̀за, бузо̀ᵃта, бо̀зи, бо́зитеᵃ; брѐᵃздя, бреᵃздо̀ᵃта, брѐᵃзди, брѐᵃздитеᵃ; бѐᵃда, во̀йна, врѐᵃда, во́да, го̀ра, гла̀ва, гро́ᵃда, ду́шеᵃ, ко̀са, ко̀за, ко̀ра, лѐᵃха, ло̀за, лѐᵃся, ло̀ᵃка, л'убо̀в, мла̀дус, мо̀лба, мо̀ᵃгла, мѐжда, мѐᵃна, пѐта, ро̀ᵃка, ро̀ᵃжда, ро́са, ста̀рус, ска̀ла, сла̀на, со̀ᵃрна, стѐᵃна, срѐᵃда, стра́на, треᵃва, хра̀на, фа̀лба, и др. Въ тия двѣ групи сѫщ. имена за забѣлѣзване е, че въ помашкия говоръ повечето отъ първата група съвпадатъ по мѣнливостьта на ударението си къмъ втората (пило̀ᵃта, трабо̀ᵃта, шумо̀ᵃта, спуно́ᵃта, жеᵃго̀ᵃта и т.н.), когато у българитѣ е обратно, т. е. много отъ втората група се чуватъ по ударение и къмъ първата група (ду́шеᵃ, ду́шеᵃта, ко́за, ко̀зата и пр.)

3) Сѫщ. двусрични съ неподвижно постоянно ударение надъ втората (суфиксната) сричка въ единст. число, а отметнато надъ първата (коренната), когато промѣнятъ формата си въ множ. число, каквито сѫ: жеᵃна́, жеᵃна̀та, но жѐни, жѐнитеᵃ; мума́, мума̀та, мо̀ми, мо̀митеᵃ; зурно̀ᵃ, зурно̀ᵃта, зу̀рни, зу̀рнитеᵃ; главн'о̀ᵃ (отъ обгорѣло дърво), главн'о̀ᵃта, гла̀вни, гла̀внитеᵃ и т. н.

4) Сѫществителни двусрични съ неподвижно прѣметнато ударение надъ суфиксната сричка при всички промѣни на формитѣ имъ по число и членъ:
еᵃро̀ᵃ(8), (рана̀), еᵃро̀ᵃта, еᵃрѐ, еᵃрѝтеᵃ; лажо́ᵃ, лажо̀ᵃта, лажѐ, лажѐтеᵃ; бу'о̀ᵃ, злино̀ᵃ, кипчо̀ᵃ, данго̀ᵃ, дамло̀ᵃ,

л'ул'ðª, парðª, псувн'ðª, са'ðª, файдðª, вун'ðª,(9) шеªт н'ðª,(10) тасмðª, бинðª (сграда), кармðª,(11) сармðª,(12) салмðª,(13) фал'ðª, хал'ðª,(14) фурмðª, уста̀, врата́, кула̀, сеª-м'ðª,(15) чеªшм'ðª и др.

Въ умалителната и увеличителната си форми първата група сжщ. ж. родъ запазватъ ударението си отметнато надъ коренната сричка, дѣто остава неподвижно: л'ðªщица, л'ðªщици, л'ðªщищеª; гу̀шица, гу̀шици, гу̀шищеª; грѝвница, грѝвници, грѝвнища; ба́бичка, ба̀бички, ба́бищеª, ба̀бичищеª и т. н. Останалитѣ пъкъ три групи запазватъ неподвижно и прѣметнато ударението си надъ суфиксната сричка: беªдѝца, беªдѝци, беªдѝщеª; маглѝца, маглѝци, маглѝщеª; мумѝца, мумѝци, мумѝщеª; парѝца, парѝци, парѝщеª; уста̀, устѝца (устѝнки), устѝща и т. н.

Многосричнитѣ сжщ. ж. родъ иматъ постоянно, неподвижно ударение, което тѣ при всички промѣни на формата си по число и членъ не мѣстятъ, когато съ подвижно ударение сж досущъ ограничено число (пла̀нина, планинðªта, пла̀нини, пла̀нинитеª, трѐªвнина, треªвнинðªта, трѐªвнини, трѐªвнинитеª, но и треªвнѝтеª; лѐªтнина, леªтнинðªта, лѐªтнини, лѐªтнинитеª, или леªтнинѝтеª и т. н.). Спроти сричкитѣ, надъ които стои ударението, могатъ да се раздѣлятъ на три групи: а) съ отметнато ударение надъ първата сричка отъ началото: лðбуда, ѐªбалка, рðгувица, кра̀ставица, у̀гарница, зѝмница, тѝкал'ница,(16) вѐªтеªрница, па̀р'еªсица,(17) зѝмница, ла́хана, тра̀хана,(18) пра̀вина, но и правнинðª, крѝвина, жѝвина, ра̀сул'ница,(19) мðªтнина, ца̀рнина и др.

б) Съ прѣметнато ударение надъ втората сричка отъ началото: дубра̀ва, кубѝла, фасу̀л'увица,(20) пчѝница, мисѝр'увина,(21) карнѝна,(22) сулѝна, леªтнѝца, зимнѝца, шутнѝца,(23) младðчница,(24) варѐªйка,(25) варвѝл'-ница(26) и др. т. в.)

Съ прѣметнато ударение на послѣдната сричка: махрамðª, дуламðª, курамðª,(27) салханðª,(28) дива'нðª, вархнинðª, пичлеªм'ðª(29) и др.

Сжществителнитѣ отъ срѣдни родъ могатъ да се раздѣлятъ на двѣ групи: а) съ неподвижно ударение по число и членъ, т. е. ни членътъ, ни числото укаж-

ватъ надъ ударението нѣкакво влияние, като: **шѝлеᵃ**, шѝлеᵃту, шѝлеᵃта, шѝлеᵃтата; брѐᵃмеᵃ, тѐᵃмеᵃ, сѐᵃмеᵃ, кỳчеᵃ, пѝлеᵃ, бỳреᵃ, 'ỳмеᵃ, ѐᵃреᵃ, хлàпеᵃ, цвѐᵃтеᵃ, ждрéᵃ-беᵃ, éᵃгнеᵃ, слѐᵃмеᵃ,[30] мòреᵃ, пòлеᵃ, гòᵃрчеᵃ, тỳрчеᵃ, мóм-чеᵃ, кончеᵃ, сòмчеᵃ, стòлчеᵃ, зòᵃбчеᵃ, нòшчеᵃ, прàсеᵃ, врàбчеᵃ, гòᵃрнеᵃ, кàчеᵃ, мỳлеᵃ и пр.

б) Съ подвижно ударение, което въ множ. число се прѣмета отъ кореньтъ надъ суфиксътъ, било членувани или не: бл'ỳду, бл'ỳдуту, но бл'удà, бл'удàта; слòву, слóвуту, слувà, слувáта; *гòᵃрлу*, урàлу, урал*á*; *зòᵃрну*, блàту, *лѐᵃту*, мѐᵃсту, чỳду, стàду, *рàму*, бòᵃрцеᵃ, жѝту, рỳху, сѝту, шѝлу, мàслу, *пàсму*, нàвлу, *прòсу*, рàсу, *мóᵃду*, *хòру*, ч'óᵃду, прѐлу, *нѐбу*, *дòᵃрву*, *òку*, *ỳху*, *сòᵃрцеᵃ*, срѐбру, *чѐлу*, *пѐру*, *сéлу*, *рѐбру*, *сéᵃдлу*, *вѐдру*, *м'òᵃсу*, крѝлу, гнѐᵃзду, дѐᵃтеᵃ, *лѝцеᵃ*, *врѐᵃмеᵃ*, млѐᵃку, вѝну, рỳну, *лòвеᵃ*, слòᵃнцеᵃ, *сѐᵃну*, злàту, тѐлу, *теᵃсту*, *брàшну*, *бóᵃрду*, *влáкну*, *гòвну*, грѐблу, дòᵃну, жѝлу, *клòᵃбу*, *кр̀осну*, *лàйну* и др. Отбѣлѣзанитѣ съ курсивъ мѣстятъ ударението си и въ единств. число, когато сѫ членувани и когато ще трѣбва да посочатъ близота на прѣдмета, като: гарлòту, зарнòту, леᵃтó-ту, рамòту, пасмòту, прусòту и пр. Трисричнитѣ въ един. число иматъ ударението си надъ втората сричка отъ началото, а въ мн. число го прѣметатъ надъ третата: кулѐᵃну, кулеᵃнà, кулеᵃнàта; вреᵃтѐну, вреᵃтеᵃн*á*, чирѐᵃву, чеᵃреᵃвà и др. под. Въ умалителната и увеличителната си форми запазватъ ударението си надъ сѫщата сричка: пѝлеᵃ, пѝлеᵃнцеᵃ, пѝлеᵃтищеᵃ; 'ỳмеᵃ, 'ỳмеᵃнцеᵃ, 'ỳмеᵃтищеᵃ; гòᵃрлу, гòᵃрлеᵃнцеᵃ, гóᵃрлеᵃтищеᵃ; мàслу, мàсалцеᵃ, мàслеᵃтищеᵃ; кулѐᵃну, кулѐᵃнце, кулѐᵃнищеᵃ и т. н. Въ нѣкои помашки села въ южнитѣ склонове (Муставшово, Гюкче-бунарь и др. Скечанско) въ нѣкои сѫщест. срѣдния родъ въ множ. число ударението се прѣмета чакъ надъ третата сричка отъ началото, като: мулеᵃтáтеᵃ, кучеᵃтàтеᵃ, пилеᵃтàтеᵃ и др. Такова явление се срѣща и въ с. Върбово, Широколѫшко, като: мънокеᵃрàта, копилѐᵃту и др.

II. Всичкитѣ видове мѣстоимения, членувани или не, и въ всичкитѣ имъ форми по родъ и падежъ иматъ неподвижно, постоянно ударение. Наспроти срич-

ката, надъ която се намира то, се раздѣлятъ на двѣ групи: а) мѣстоимения съ разнитѣ имъ форми по число, родъ и падежъ съ ударение отметнато въ началния имъ слогъ: мѐне^{а}, тѐбе^{а}, мо̀е^{а}, тво̀е^{а}, нѐгува, мо̀е^{а}та, мо̀е^{а}к, на̀ше^{а}, на̀ши, на́ше^{а}к, на̀ше^{а}му· на̀шите^{а}, на̀ше^{а}нцки. тѐ^{а}хан, ва́ше^{а}, ва̀ши, ва̀шите^{а}; со̀е^{а}, са́е^{а}, но̀е^{а}, сѐ^{а}е^{а}, се́^{а}мизе^{а}м, нѐ^{а}мизе^{а}м, сѐ^{а}йзве^{а}х, со̀гува, со̀гувак, сѝчка, сѝчку, си́чките^{а}, сѝчке^{а}х, сѝчке^{а}м, вр'у̀т, вр'ут-че^{а}ка, вр'у̀мче^{а}ка, ца̀ла, ца̀лу, ца̀лите^{а}; нѝкуй, нѝкутри, нѝкутре^{а}х, нѝкакаф, ни́какве^{а}х, нѝкакве^{а}му, нѐ^{а}каф, нѐ^{а}кви, нѐ^{а}кве^{а}м и пр. б) Мѣйстоимения съ ударение надъ втората сричка отъ началото (прѣметнато). Такива сѫ показателнитѣ за ср. родъ: сува̀, нува́, тува̀ ед. число; показ. за м. р. сако̀^{а}ф, тако̀^{а}ф, нако́^{а}ф и за мн. ч. саквѝ, наквѝ, таквѝ, както и падежнитѣ имъ форми: саквѐ^{а}м, таквѐ^{а}м, накве́^{а}м, саквѐ^{а}х. саквѐ^{а}к и т.н. Въпросителнитѣ кутрѝ, кутра̀, кутро̀, кутрѝ, кутре^{а}к, кутрѐ^{а}м, кутрѐк, како̀^{а}в. какво̀, каквѝ, каквѐх, каквѐ^{а}м, каквѐ^{а}х, какве́^{а}хи и пр. Относителнитѣ, или членувани горнитѣ, каквито сѫ: кутрѝту (който), кутра̀ту, кутро́ту, кутрѐ^{а}кту, кутре́^{а}хту, кутрѐ^{а}мту, кутрѐ^{а}тухи, кутрѐ^{а}муту и др. т. и най-послѣ неопрѣдѣлителната форма самѝче^{а}к, сами́чка, самѝчку, самѝчки, самѝчкие^{а}т, самѝчката, самѝчкуту, самѝчките^{а}, самѝчке^{а}м, самѝчке^{а}х, самѝчке^{а}мсе^{а}м, самѝчке^{а}мте^{а}м, самѝчке^{а}мне^{а}м, самѝчке^{а}х и неопрѣдѣл. будѝн, будно̀^{а}, будно̀, будни́ и т.н.

III. При обстойно разглеждане ударението на прилагателнитѣ въ Ахѫ-челебийския говоръ се вижда, че тѣ почти изцѣло иматъ общо български книжовно ударение съ постоянна неподвижна норма, безъ да му указватъ какво и да е влияние било суфикситѣ по родъ, число и падежъ, било членната имъ форма. Освѣнъ това тѣ запазватъ ударението си надъ сѫщата сричка и при умалителнитѣ си форми и го прѣметатъ надъ послѣдующата сричка (подвижно) само при образуванитѣ отъ тѣхъ по значение многосрични, едносрични и двусрични.

1) Прилагателни едносрични и двусрични съ постоянно и отметнато ударение надъ началната имъ сричка: бос, бо̀са, бо̀су, бо́сие^{а}т, бо̀сата, бо̀суту, бо̀си,

бòсите^а, бòсе^амте^ах, бóсе^амте^ам, бòсе^атуму, бóсе^анухи, бòсиче^ак, бòсички; хѝтар, хѝтра, хѝтру, хѝтрие^ат, хѝтри, хѝтрите^а, хѝтре^ак, хѝтре^ах, но и хитрѐ^ах, хѝтре^ак, хѝтре^ам, но и хитрѐ^ам, хѝтре^амте^ам, но и хитрѐ^амите^ам, хѝтре^ахи, хѝтре^атухи, хѝтарче^ак, хѝтричкя, хѝтрички-те^а, но пъкъ хитрỳле^ас, хитрỳле^аста, хитрỳле^астите^а; бѐ^ал, бò^арв, вѐ^аран, врàн, вò^арл, вàкал, бỳдан, бỳе^ан, врѐ^адан, вò^ал'чи, глàтак, слáтак, блàг, гòрак, но и гурчѝв, кртак, врѐ^ал, шỳт, вѐ^аш, глỳпав, глỳх, гнѝл, гóл, чó^ас(т) (гжстъ), дѝв, дрàг, дò^арт, дл'ò^аг, жѝв, жо-^алт, жò^адан, зàдан, здрàв, злàтан, дѐсан, 'ò^адар, дрѐбан, кàле^ан, кл'ò^ат, крѝв, крé^апан,(31) крѐ^ахак, кò^ат (скуденъ, помалко отъ обикновеното число), пòкин,(32) крò^ап,(33) кỳц, знóе^ан, прàзан, прàше^ан, мò^артав, пròс(т), прѐ^ак, прѐ^асан, пýс(т), пó^астар, рàван, рòсан, рỳс, рѐ^атак, рỳд (мекъ), свѐ^атал, сѝв, сѝлан, сѝн', сѝтан, слàб, слѝт, спòдиче^ав,(34) лѝт, слòже^ан, слѐ^ап, смѐ^аше^ан, спòран, срàман, срé^адан, стàр, стрàше^ан, сỳр, сỳх, сò^анен, тае-^ан, твò^ард, т'ò^аше^ак, тѝх, тлò^ас(т), тòпал, тòран, трỳдан, те^асан, т'ò^аван, тò^аже^ан, т'ò^анак, тò^ап, 'ỳман, хàран, хлàдан, хѝтар, цàл, чò^аран, чѐсте^ан, чò^ас(т), чѝс(т), чỳдан, чỳз(д), щò^арб, щỳрав, ѐ^ак, ѐ^асан, ѐ^аван, ѐвар,(35) л'ò^ак, л'ò^асан, лѝх, лѝче^ан, лòш, лỳд, лѝс, лѐ^ав, л'ỳт, кѝсал, мàзан, мàлак, м'ò^ак, мѝл, мѝран, млàд, млѐ^аче^ан, мòкар, мѐде^ан, óвчи, кóз'и, крàв'и, мѝш'и, пàч'и, вò^ал'-ч'и, мѐч'и, мò^адар, мò^аски, мó^атан, мò^аче^ан, нѝсак, нòв, нò^аше^ан, нѐ^ам, òбал, òстар, плàх, пò^алан, трòм,(36) хрòм, кѝлав, кỳлав,(37) хỳбав, рóше^ав, пò^асан,(38) мò^арсан, гò-^арбав, ѐлув, бỳкув, трé^аван, пò^арсте^ан, ѐсрѐбаран, жѐ-ле^азан, крàстав, шỳгав, сѝпкав, бòлан, лѐ^атан, зѝман, пròле^ате^аше^ан, снѐ^агув, кàматан,(39) пáре^ан, кàле^ан, и др.

2) Двусрични и многосрични прилагателни, които иматъ прѣметнато, но постоянно ударение надъ втората, а нѣкои и надъ третата сричка слѣдъ началната: зе^алѐн, зе^алѐна, зе^алѐну, зе^алéние^ат, зе^алéната, зе^алѐнуту, зе^алѐни-те^а, зе^алѐне^ам, зе^алѐне^амте^ам; че^арвѐн, прашѐп (обкопаване растения), руѐн (роене на пчелитѣ), сакàт, ругáт, харлѝв,(40) парлѝв, сушѐн, гурлѝв, све^атлѝв, бе^алỳнте^ас(т),(41) супулѝв, буле^азлѝв, дажде^алѝв, сне^агувѝт и др.

3) Прилаг. притежателни и тъй наричанитѣ вѣществени запазватъ ударението си надъ тая сричка, която се намира въ сѫществителнитѣ, отъ които тѣ сѫ образувани. Примѣри: ви̂неан, во́деан, срѐбаран, дѐарвен, же́леазан, дѐасчеан, ѐабалкув, кру̂шув, чирѐашув, тѐастеан, ка̀меанеан, ко́арвав, хлѐабеан, бу́рйкув, вѐалнеан, пчини́чеан, увѐсеан, фасу́л'ув, ку́чеащи, ко̀теащи, Ра̀дин, Ру̀син, Кѐрин, Ива̀нув, Сту́еанув; Петрув-а-у-и, Пе́трувитеа и др.

4) Сложнитѣ прилагателни, станали отъ два кореня, иматъ ударението си надъ съединителната гласна и само въ ново врѣме подъ влиянието на книжовния езикъ започватъ да се чуватъ съ ударение и надъ втория корень. Примѣри: старо́лик, младо̀лик, беало̀кус, барзо̀лик, беало̀куса, беало̀кусу, беало̀куси-теа, беало̀кусумтеам, но и старолѝк, младолѝк, русуко̀с, чеарно̀к и т. н.

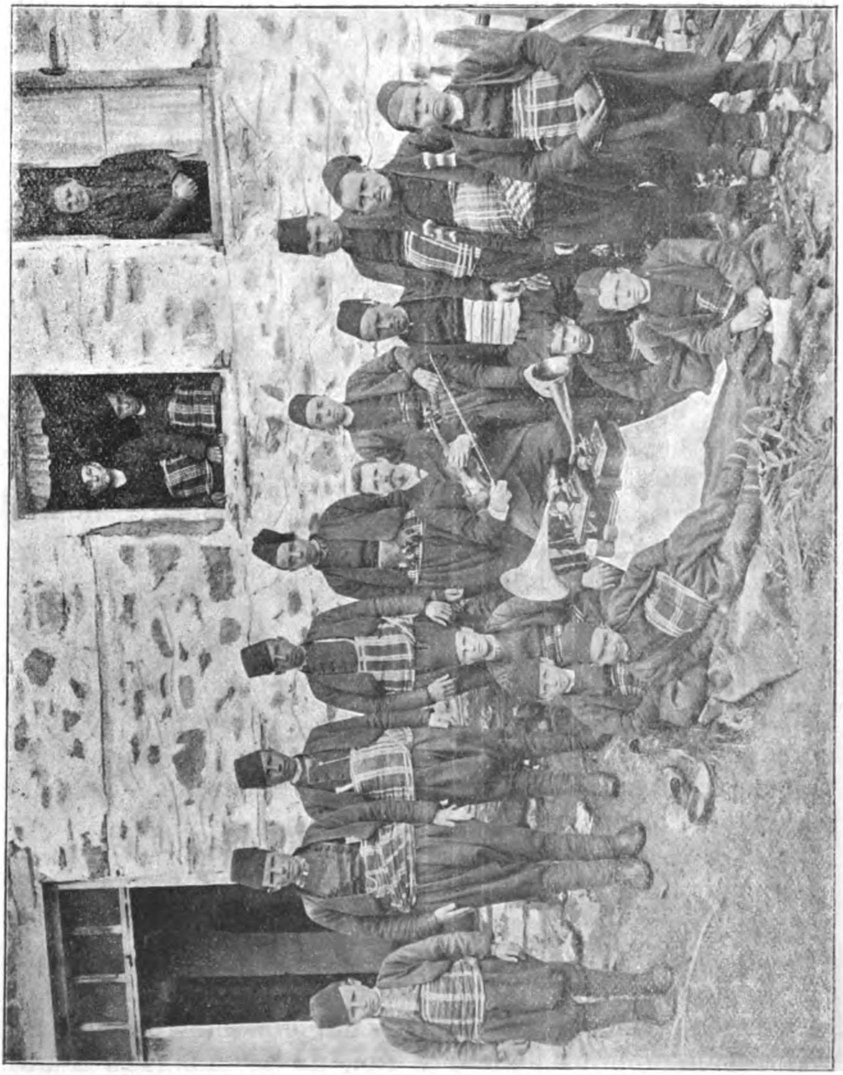
5) Числителнитѣ иматъ книжовното ударение съ прѣметната или отметната, но съ неподвижна норма: еадѝн, еадно̀а, еадно̀, еаднѝ-теа, еаднѐм, еаднѐк, еаднѐх, еаднѐамитеам, еаднѐтухи; сѐдеам, о̀сеам, дѐват', дѐсат', идина̀деастеа, трина̀деастеа, стутѝна, пул'вѝна, двами́на, двами́нам теам, по̀арв, по̀арва, по̀арву, по̀арви-теа по̀арвеам-теам, пѐтиеа, деавѐтиеа, деаве́тникув-а-у и,(12) чеатво́рну, деасеато́рну и др.

6) Когато прилаг. сѫ стъпенувани, ударението повечето пѫти приема частицата за стъпеньта: по̀хубав; на̀й-боарз, по̀-л'ут, на̀й-див, на̀й курав и пр., но често пѫти се чува и двойно ударение: надъ частицата отдѣлно, и надъ само̀то прилагателно такова, като по̀-чеарвѐн, на̀й-чеарвѐн и т. н.

7) Най-послѣ прилаг. съ прѣдлогъ почти всѣкога приематъ отметнато ударение надъ прѣдлогътъ, началния слогъ, безъ разлика на родъ, число, падежъ и членна форма: при́барз, при́барза, при́барзу, при́барзи-теа, при́барзеах, при́барзеам; во̀азчеарвен, во̀азбеал, во̀аздреабан, на̀л'утничеав, на́лудничеав, на̀глупничеав, при́празан, при́празничеан и пр., но се срѣщатъ и съ прѣметнато ударение надъ втората или третата сричка слѣдъ началната, като: пудмо̀креан, пудо̀стреан,

надви̂т, пудви̂т, пудпраше́н, пудси̂леан, пудруе́н и пр.

IV Ударението у глаголитѣ въ Ахж-челебийския говоръ изглежда да има една по-опрѣдѣлена норма, която съ малки изключения е тождествена съ общобългарското книжовно ударение. Едно явление особено бие на очи въ тоя говоръ относно глаголитѣ отъ I

Помашки типове изъ Чепеларе.

спрежение на *еш*, а то е, че глаголитѣ, които запазватъ *еш* въ сег. врѣме, ударението имъ винаги е прѣметнато надъ суфиксътъ, вмѣсто отметнато надъ коренътъ (началния слогъ), разбира се, съ изключение само на 1 лице, ед. число. Освѣнъ това, глаголитѣ отъ I спр., които отстжпятъ отъ това правило, т. е. запазватъ отметнато ударение надъ началния слогъ, приематъ суфиксътъ *иш* и съвпадатъ къмъ II спрежение. Въ тоя случай глаголитѣ въ Ахж-челебийския говоръ по ударението си могатъ да се раздѣлятъ на двѣ групи безъ разлика на *еш* или *иш*.

1) Глаголи съ неподвижно отметнато ударение надъ началния слогъ въ всички лица и числа въ сегашното врѣме: ѝда, ѝдиш, ѝдеª, ѝдим, ѝдитеª, ѝдат; плѝдеª плѝдиш, плѝди, плѝдим(еª), плѝдитеª, плѝдеªт; нѝсиш, зѝмаш, жѝªниш, стрѝжиш, но и стрижѐм, стѝªржиш, ткаѝиш, (тъчешъ), мѝжиш, пѝриш, кѝлиш, тѐлиш, кàжиш, пѝшиш, дѝªвчиш, кѝªпиш, лѝªжиш, мàжиш, плàчиш, чѐшиш, сỳчиш, клѐпиш, трѐпиш, сѝпиш, скỳбиш, гѝниш, гѝªниш, (в) дѝгниш, кл'оªкниш, мѝªрзниш, мѝªкниш, пỳкниш, мѝгниш, ѐªхниш, вàдиш, вѝриш, (в) кỳсиш, влàчиш, врѐªдиш, вѝªсиш, гàвриш, гàдиш, гàлиш, гѝздиш, глàдиш, гѝниш, гѝтвиш, гỳбиш, дѐªбиш, дѝриш, дрàзниш, ѐªздиш, жѐªлиш, жѐниш, жỳлиш, зѝªбиш, кàчиш, квàсиш, кѝчиш, кѝтиш, крàчиш, кѝªршиш, кѝªрниш, лѝмиш, мѝªрсиш, пѝлиш, плѝдиш, кѝшмиш,(43) кѝрдиш,(44) крѝªтиш, кѝªрмиш, клѝчиш, вѝдиш, мѝªчиш, дѝªрниш(45), дàвиш, бàвиш, блàзвиш,(46) брàтиш, брàниш, плàшиш, пàстриш, рàчиш, рѝªтиш,(47) р'ѝªсиш, лѝªчиш, лѝªщиш, мѝªтиш, мѝª[illegible]иш, мѝªрвиш, м'ѝªниш, кѝªршиш, жѝªбриш,(48) чỳдиш, чỳприш, чѝлиш(49) хѝдиш и др.

2) Глаголи съ подвижно ударение, отметнато въ 1 лице, ед. число. надъ началния слогъ, а съ прѣметнато надъ втория или третия въ другитѣ лица и въ множ. число: прѐда, преªдѐш, преªдѐ, преªдѐм, преªдѐтеª, преªдѝªт: сѐªеª, сеªѐш, сеªѐ, сеªѐм, сеªѐтеª, сеª'ѝªт; гѝªрмеª, гармѝш, гармѝ, гармѝм, гармѝтеª, гарм'ѝªт; крѝеª круѝш, круѝ, круѝм, круѝтеª, кру'ѝªт; кладѐш, крадѐш, меªтѐш, плеªтѐш, растѐш, чеªтѐш, еªдѐш, да-

дѐш, пасѐш, треᵃсѐш, веᵃзѐш, влеᵃчѐш, пеᵃчѐш, реᵃчѐш, сеᵃчѐш, теᵃчѐш, кал'нѐш, деᵃрѐш, пеᵃрѐш, беᵃрѐш, зувѐш, урѐш, пеᵃѐш, греᵃѐш, веᵃѐш, леᵃѐш, блеᵃѐш; блеᵃщѝш, буѝш, бучѝш, варвѝш, вартѝш, гал'чѝш, гармѝш, даржѝш, еᵃчѝш, квичѝш, ламтѝш, лижѝш, литѝш, леᵃштѝш, но и леᵃштѐᵃиш; мал'чѝш, пеᵃстѝш, пищѝш, пращѝш, сидѝш, скриптѝш, стуѝш, старчѝш, сумтѝш, тарпѝш, беᵃдѝш, блажѝш, варѝш, веᵃдрѝш, гасѝш, главѝш, гласѝш, глубѝш, знубѝш, гнусѝш, гурѝш, густѝш, градѝш, грузѝш, дарѝш, деᵃлѝш, душѝш, димѝш, еᵃвѝш, калѝш, класѝш, клунѝш, курѝш, кусѝш. креᵃпѝш, кривѝш, кипѝш, леᵃпѝш, личѝш, лувѝш, меᵃнѝш, мурѝш, пластѝш. платѝш, плеᵃнѝш, путѝш, прустѝш. равнѝш, реᵃдѝш, рудѝш, садѝш, сглубѝш, скупѝш, смалѝш, мирѝш, сулѝш, спасѝш, стеᵃснѝш, странѝш, студѝш, тупѝш, турѝш, хабѝш, ранѝш, цеᵃдѝш, цвеᵃтѝш, шумѝш, шуртѝш, шеᵃптѐш(50) и др.

3) Глаголитѣ отъ III стр. на *ам* и *еᵃм* иматъ постоянно, неподвижно въ всички врѣмена и лица ударение, било то отметнато надъ началния слогъ, или прѣметнато надъ послѣдующитѣ слогове споредъ каквото си е то въ даденъ глаголъ. Примѣри: вàлеᵃм: вàлеᵃш, вàлеᵃ, вàлеᵃмеᵃ-теᵃ-т; кàзвам, кàзваш, кàзва, кàзвамеᵃ, кàзватеᵃ, кàзват; таркàлеᵃм, таркàлеᵃш, таркàлеᵃ, таркàлеᵃмеᵃ, таркàлеᵃтеᵃ, таркàлеᵃт; тарашòвам,(51) тарашòваш, тарашòва, тарашòвамеᵃ, тарашòватеᵃ, тарашòват; вѝкам, гл'òᵃдам, сòᵃрбам, врачòвам, сабàреᵃм, тувàреᵃм и пр. Освѣнъ това и всички глаголи, свойствени и много употрѣбителни въ Родопскитѣ изобщо говори, съ суфиксъ *са* съвпадатъ къмъ III спр. и запазватъ неподвижно ударението си. Примѣри: арнѝсувам, арнѝсуваш, арнѝсува, арнѝса; фтàса, скулàса, маг'òса, каладѝса, зил'òса(52), суганѝса,(53) стригòса, чинòса, пеᵃпеᵃл'òса,(54) парчеᵃл'òса, плеᵃчкòса, ракòса, гир'еᵃса,(55) парталòса и мн. др. подобни.

4) Въ повелителното наклонение глаголитѣ отъ I и III спрежение на *еш* и *ам—еᵃм* не мѣстятъ ударението си ни въ едно лице и число, а си остава неподвижно надъ слогътъ, надъ който обикновено се намира то и въ изявително наклонение. Напротивъ пъкъ

глаголитѣ отъ II спр. на *иш*, 2 лице, един. и мн. число отметатъ ударението си всѣкога надъ началния слогъ. Примѣри: бра̀ни, бра̀ните, да бра́не^{а}т; су̀чи, су̀чите^{а}, да су̀че^{а}т; вѝкай, вѝкайте^{а}, да вѝкат; тарка́ле^{а}й, тарка̀ле^{а}йте^{а}, да тарка̀ле^{а}т, во̀^{а}рти, во̀^{а}ртите^{а}, но да варт'о̀^{а}т; лѐжи, лѐжите^{а}, да лижо̀^{а}т и т. н. Сѫщо неподвижно е ударението и надъ глаголитѣ съ суфиксъ *са*: маг'о́свай, маг'о̀свайте^{а}, да маг'о̀сват; фта̀сувай, фта̀сувайте^{а}, да фта̀суват и пр. Въ прѣдложнитѣ пъкъ глаголи ударението въ пов. накл. винаги е надъ прѣдлогътъ, т. е. отметнато надъ началния слогъ: о̀ткл'учи, за̀кл'учи, до̀не^{а}си, за̀не^{а}си, о̀д'не^{а}си, прѝне^{а}си, по̀дне^{а}си, во̀^{а}збе^{а}ри, на̀бе^{а}ри, до̀бе^{а}ри, прѝбе^{а}ри, о̀д'бе^{а}ри, по́д'бе^{а}ри, ѝзве^{а}ди, во̀^{а}ве^{а}ди, на́ве^{а}ди, по̀ве^{а}ди, за̀ве^{а}ди, по̀д'ве^{а}ди, прѝве^{а}ди и т. н. Обаче въ глаголи съ двойни или тройни прѣдлози ударението си остава въ повечето отъ тѣхъ надъ първичния прѣдлогъ, вмѣсто надъ първия или втория, а въ нѣкои и надъ самия корень: пона́ве^{а}ди, пура̀збаркай, пудво̀^{а}зварти, изпуна, г[illegible]качи, но изпувѐ^{а}дай, пруповѐ^{а}дай и пр. Но въ изявит. накл. въ прѣдложнитѣ глаголи ударението си остава надъ глаголния корень или суфиксътъ, споредъ групата, къмъ която съвпада, но не и надъ прѣдлогътъ; съ други думи, додѣто прѣдложнитѣ глаголи въ повел. накл. иматъ отметнато ударение, въ другитѣ наклонения то остава прѣметнато.

5) Дѣйствителнитѣ и страдат. причастия иматъ това ударение, каквото си е то и въ глаголитѣ споредъ групитѣ, къмъ които съвпадатъ: густѝл, густѐн; бра̀нил, бра́не^{а}н, вѐзал, вѐзе^{а}н; вѝкал, вѝкан; гувѐ^{а}л, гувѐ^{а}н или гуве́^{а}т и т. н. Дѣепричастията, които въ Ахж-челебийския говоръ иматъ суфиксъ *щим*, всѣкога прѣметатъ ударенията си надъ суфиксътъ; гуне^{а}щѝм, худе^{а}щѝм, пе^{а}е^{а}щѝм, сабаре^{а}щѝм, таркале^{а}щѝм и пр.

V. Нарѣчията иматъ неопрѣдѣлено ударение; у едни е то надъ началния слогъ, а у други надъ послѣдующитѣ: дубрѐ, лѐ^{а}те^{а}, про̀ле^{а}т'е^{а}, сѝлум, ко̀^{а}рстум, адно̀хче^{а}н, крѝве^{а}, пра̀ве^{а} ху̀баве^{а} и пр. Обаче стария прѣдложенъ падежъ, сега вече нарѣчие, т. е. немѣнливи думи съ прѣдлози, каквито сѫ много употрѣби-

телни въ Родопскитѣ говори, а особено въ Ахж-челебийския, винаги иматъ ударението си надъ прѣдлогътъ. Примѣри: дѝземеª, на̀раки, о̀дракн, по̀нащум, по̀никум(56), на̀глава, о̀вреªмеª, на̀вреªмеª, до̀вреªмеª, о̀днуга, на̀нуга, до̀пат', на̀учи, до̀учи на̀уши, на̀уху, на̀сарцеª, на̀кривеª, до̀кривеª и мн. др.

Ударението отъ другитѣ Родопски говори, до колкото такива сж извѣстни за сега, въ повечето случаи е тождествено съ това на Ахж-челебийския, обаче срѣщатъ се и отлики, които сж твърдѣ интересни и важни за проучване. Тъй напр. въ с. Върбово, Широколжшка покраина, която по нѣкои фонетични особици съставя за сега единствено познато оазисче въ Родопитѣ и която покраина инъкъ съвпада въ Ахж-челебийската етнографска група, се срѣща единъ видъ двойно ударение въ многосричнитѣ думи, каквото ударение до сега не е познато въ друга Родопска диалектна область. Тъй напр. чува се ко̀пилѐªту, ма̀чухо̀ма, стру̀шила̀ са е прѝнгѐªса, по̀малка̀на, Нико̀лува̀на, ру̀бица̀на, ло̀буда̀та, пука̀пува̀ха, жѐнщина̀та и мн. др. Да ли една отъ ударенитѣ гласни не е нѣкоя старинна дългота, ще може да се види и проучи само слѣдъ като се събере достатъченъ езиковъ материялъ на самото мѣсто.

1906 г. **Ст. Н. Шишковъ.**

Синуритѣ между чужди недвижими имоти въ Родопитѣ.

Обичайно-правни бѣлѣжки.

Поземелната частна или общинска собственость за опрѣдѣляне и знаене точнитѣ ѝ и прави граници обикновено въ Родопитѣ обграждатъ тъй, че не само добитъкъ, но и човѣкъ да не може безъ мжка да прѣмине. Обграждането е различно наспоредъ срѣдствата на стопанина. Най-трайна но и най-скжпа ограда е сухиятъ каменень зидъ, наричанъ *дувàр*. Слѣдъ него е обковаването околовръсть съ груби и дебели дъски,

изострени отгорѣ. Това е *дасчеªнѝца* или *д'увм'оª*. По-проста и евтина ограда е или съ забити на гжсто и на редици джбови колове въ земята и отгорѣ сплетени съ дълги виещи храстови пржте, или съ хоризонтално наредени сплетени или заковани у колове дълги елови *ж'оªрди* или *рѐмеªнеª*, както се казватъ тждѣва цѣлитѣ отсѣчени млади и тънки дървчета, или най-послѣ плетища отъ храсте, хвойна, шипка и др. п., наречени *кара-авлиеª*.

Когато пжтува човѣкъ изъ гжсто населенитѣ покраини, а особено въ голѣми села съ малко земя, краищата на такива сж напъстрени съ безброй подобни огради отъ плетища съ най-разнообразна форма и голѣмина, които правятъ едно приятно впечатление на окото и даватъ особенъ колоритъ на украса, па го кажете и на културность. Особено българскитѣ села изъ долината на Арда, както и помашкитѣ по-голѣми тамъ, се отличаватъ съ тъй хубаво и грижливо обградени околности. И най-нищожното парче градинка, често пжти състоеща само отъ нѣколко квадр. метра, е обградена съ хубавъ и здраво направенъ плетъ, или обкована като сандъче съ дъски, съ вкусъ наредени една до друга.

Обаче за близкитѣ мѣста това е тъй, ала за далечнитѣ не. Обграждането на всѣко парче далечна отъ селото работна земя, пасбище или гора е трудно, изисква разходъ не по силитѣ на всѣки стопанинъ, па освѣнъ това отдалеченитѣ плетища лесно и често се поврѣждатъ и задигатъ отъ злонамѣрени хора. Ето защо човѣшкиятъ умъ е изобрѣтилъ и усвоилъ други начини, за да опрѣдѣля и запази границитѣ на своята собственость. Тъй сж произлѣзли тъй наричанитѣ и въ Родопитѣ *сѝнуреª*, безъ огради и плетища, а само знаци, трайни и сигурни, че да не може всѣки да ги разваля и унищожава.

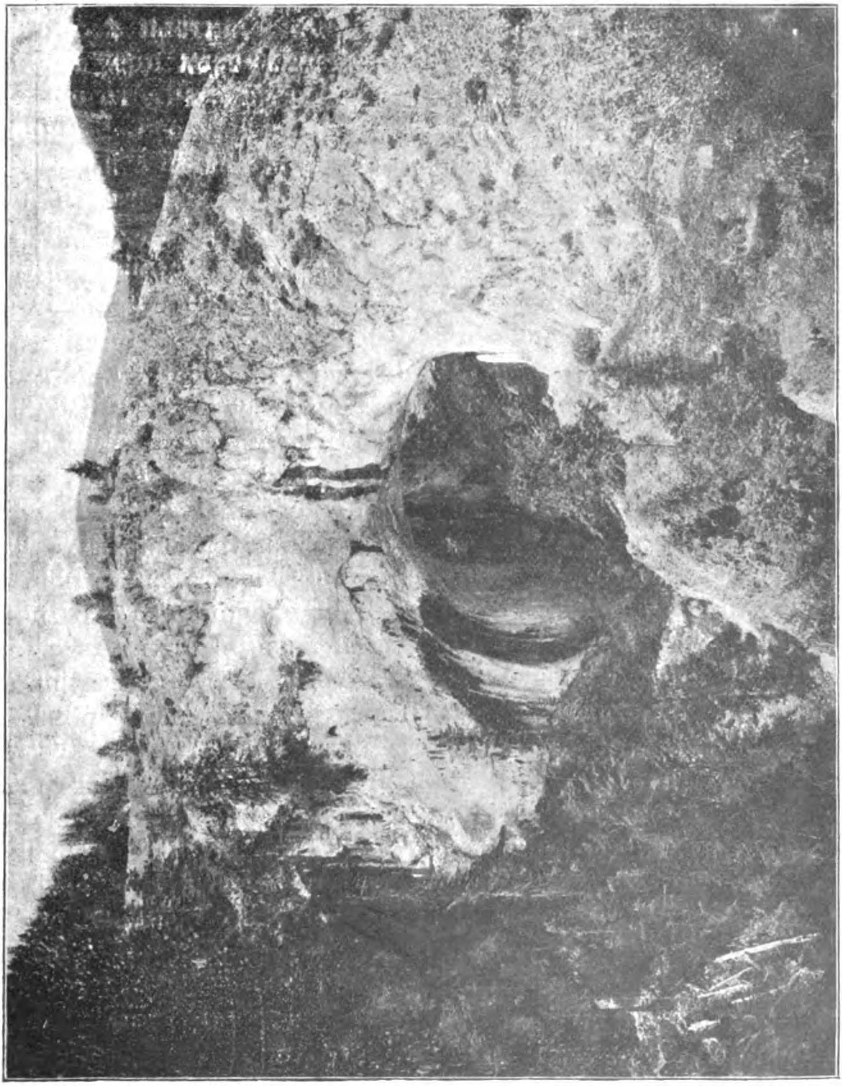
Какъвъ е етимологичниятъ произходъ на думата *сѝнур* и какво понятие първоначално е изразявала тая дума, това не е наша работа тукъ. Въ днешно врѣме въ Родопитѣ съ думата синуръ се разбира и границата на извѣстна недвижима собственость, и знакътъ,

който опрѣдѣля тая граница. Тая дума се употрѣбява и въ други прѣносни мисли и изрази. Тъй напр. има поговоркитѣ *„очи сѝнур нѐмат“*, *„низнѐеа си сѝнура на 'умðан“*, *„нѐма си сѝнур“* (безкрайно нѣщо, нѣма напр. граница на ядене, на пиене, на носене дрехи, на думи и пр.) и др. подобни.

За синури обикновено се зематъ или нѣкое долче, пжть, рѣка, изворъ. или пъкъ нѣкоя лична канара, урва, пропасть, яма, или нѣкое старо лично дърво. Това сж тъй да се каже естествени синури, но ако такива липсватъ, тогава се поставятъ изкуствени синури, които обикновено биватъ дълги камъни, дълбоко забити въ земята и само малка часть отъ горния имъ край се оставя да стърчи и се вижда надъ повръхностьта. Такива синурни камъни съ забиватъ на редици и на едно по близко разтояние споредъ важностьта на собственостьта: на градинитѣ и ливадитѣ много на близо, често пжти само по на 2 — 5 метра единъ отъ другъ, а на пасбища и гори далече и по на стотини метра. Обикновено, когато нѣкоя недвижима собственость пространство трѣбва да се раздѣли между братия или сестри, по наслѣдство или пъкъ между други лица по замѣна, покупка или завѣщание и подаръкъ, ако самитѣ собственици не могатъ да се погодятъ въ раздѣлата и самѝ да си поставятъ синури на границитѣ, тогава поканватъ нѣкои довѣрени стари съсѣди, които извършватъ раздѣлата и поставятъ синуритѣ. Опрѣдѣлени веднъжъ границитѣ на една собственость и поставени синуритѣ, никой нѣма право да ги мѣсти, или прѣмахва.

Всѣки отъ съсѣдитѣ внимава при оране, косене и въ какво и да е обработване земята, т. е. своятъ дѣлъ, да не закачи и раздвижи или откърти синурния камъкъ. Това е нарушение вече на установенъ взаименъ договоръ. Но ако нѣкой отъ съсѣдитѣ скришомъ помѣсти синурни камъни съ цѣлъ да обсеби за себе си повече мѣсто, тогава такова дѣяние се счита за прѣстжпление, за цѣла [illegible]ажба, извършена умишлено. Такъвъ човѣкъ се прѣ[illegible]ра отъ всички, казва се *харамжѝеа*, *харак'ðрин* и изгубва всѣко довѣрие отъ всички. Не-

говата дума за нищо не се счита, никой не му довѣрява за нищо и дори и свидѣтелството му за какво и да е не се приема. *„Той е^а харамк'орин чилѐ^ак, той мѐ^асти су̀нуре^а“* и др. п. казватъ за такъвъ човѣкъ, когото иматъ и за грѣшенъ, който нѣма да прокопса, комуто Господъ добро не дава и който на другия

Изгледъ на „Еръ-киприя“ при с. Чокуръ-кьой въ Родопитѣ.

свѣтъ ще носи на гърба си цѣлата крадишкомъ усвоена отъ него земя.

Въ такива случаи, когато нѣкой стопанинъ се усъмни, че му е мѣстенъ синурътъ и чрѣзъ имѣрване или инъкъ се докаже това, ако виновникътъ съсѣдъ не се съгласи да си помѣсти синурътъ на първото си мѣсто, прѣдлага му се клетва по слѣдния начинъ: да земе отъ усвоената земя пръсть и да я прѣхвърли прѣзъ глвата си, като каже *„аку сам крйв, сȧеᵃ поᵃрс да ми еᵃ на главдᵃ са“*. Направили това, спорътъ се свършва, понататъшна разпрдва нѣма и въ сѫдъ не отива ощетениятъ, като оставя неговата съвѣсть и Господь да го сѫди и наказва понататъкъ. Въ Родопитѣ сѫществува и едно народно вѣрване, което казва, че къртицата едно врѣме е станала отъ човѣкъ, когото, като мѣстилъ синуритѣ и усвоявалъ неправедно чужда земя, т. е. земалъ чужда пръсть, Господь го проклелъ и за наказание и примѣръ прѣтворилъ го на къртица, на която вѣчно да тежи на гърбътъ ѝ пръстьта.

Ако се намиратъ на границата между два съсѣда плодовито дърво, плодътъ отъ послѣдното се дѣли по-равно и отъ двамата съсѣди, безъ да се гледа кой го е садилъ. Ако ли дървото се намира навѫтрѣ въ земята на единъ съсѣдъ, ала съ сѣнката си прѣчи и на другия, то при обирането плодоветѣ, които паднатъ въ другата съсѣдна земя, зема стопанинътъ на послѣдната. Ако дървото е не плодовито, или пъкъ се спорятъ за плодоветѣ, то за да се избѣгнатъ понататъшни крамоли, или се отсичатъ клонетѣ, които надвѣсватъ надъ съсѣдната земя, или цѣлото се отсича отъ тоя съсѣдъ, въ чиято земя е кореньтъ му.

Насаждане върби, или други подобни неплодовити дървета на самитѣ синури, трѣбва да става съ взаимното съгласие и на двѣтѣ съсѣдни страни и единъ день ползуването отъ тѣхъ е общо, взаимно. Неможе единъ съсѣдъ да изхвърля пръсть или камъни на синуритѣ отъ своята земя въ съсѣдната. Изобщо и по вѣщното право има изобиленъ материалъ изъ Родопитѣ, но това ще оставимъ за други пѫть.

1906 год. **Ст. Н. Шишковъ.**

Грузинския мънастирь въ Византия.

Исторически етюдъ

отъ

Професоръ И. И. Соколовъ

(Продължение отъ III кн.).

Въ монастирьтъ е билъ установенъ систематиченъ контролъ за дѣйностьта на длъжностнитѣ лица. Тъй напр. главниятъ мънастирски икономъ е билъ задълженъ да прави два пѫти въ годината ревизия на своитѣ помощници — единъ пѫть прѣзъ Септемврий, и другъ пѫть по Великдень, като извършва тая работа съ Божи страхъ. Ако той забѣлѣжи нѣкаква небрѣжность отъ тѣхна страна, то трѣбва да имъ даде нужднитѣ наставления. И самъ икономътъ се подлагалъ на ревизия отъ страна на мънастирския игуменъ, отъ когото получавалъ съотвѣтно за това удостовѣрение относно тъй или инъкъ изпълненитѣ отъ него обязаности. И игуменътъ по реда си съ Божи страхъ и съ знанието на всичкитѣ иноци е длъженъ да прави разходи за нуждитѣ на черквитѣ и мънастиря и всичко, което е останало не изхарчено за въ полза и интереситѣ на мънастиря. трѣбва да го прѣдаде на дохиарътъ, като получи за това удостовѣрение отъ послѣдния. Всѣка година игуменътъ по Великденскитѣ праздници е давалъ отчетъ прѣдъ икономитѣ, дохиара и цѣлото братство. Отъ друга страна и дохиарътъ два пѫти въ годината се контролирвалъ отъ игуменътъ и братството. Ако нѣкое отъ длъжностнитѣ лица, което и да било то, бѫде забѣлѣзано въ користолюбие или ненаврѣменно и безъ нужда да е изхарчило черковни пари, то такивато разходи трѣбва да се приберать обратно, а виновникътъ да се отстрани отъ длъжностьта, която заема. Ако черковнитѣ приходи надминатъ установенитѣ разходи и другитѣ необходими издръжки, то излишъкътъ трѣбва да се употрѣби за черковнитѣ нужди и запази за увеличение запаса. По тоя начинъ, когато излишъцитѣ отъ мънастирския бюджетъ достигне до десеть лири, трѣбва да се употрѣбятъ за купуване необходими за мънастиря имоти и владѣнията му.)[54])

Относно нарушенията, каквито мънастирскитѣ прѣдставители (οἱ προὔχοντες) биха направили по прѣдписанията на устава, Пакуриянъ дава особени за рѫководство указания. Ако хората, които стоятъ на чело на обительта, не се укажатъ на висотата на своето призвание и намѣсто полза, принесатъ на братството врѣди, то уставътъ прѣдписва на мънастирскитѣ геронти и другитѣ длъжностни лица, а най-много на уважаванитѣ по добродѣтельта си и разумътъ иноци да направятъ общо съ-

54) Τυπικόν, κ. κς, σ. 45—46.

брание за едно щателно прѣглеждане нарушенията на устава и и отмахване забѣлѣзанитѣ недостатъци, за да не би по грѣшкитѣ на малцинството да се унищожи жилището на добритѣ мѫже. Ктиторътъ напомня, че злоупотрѣбление въ областьта на мънастирския животъ и трудъ ще бѫде наказано по молитвитѣ на Богородица прѣдъ нейния Синъ и Спаситель нашъ Богъ. Ако нѣкое, което и да било то, отъ мънастирскитѣ длъжностни лица отчужди нѣкой мънастирски имотъ, като хитро наруши своя дългъ въ отношение къмъ мънастиря, и слѣдъ това покаже едно неизкрено разкайване въ забѣлѣзанитѣ злоупотрѣбления, като се яви вълкъ намѣсто пастирь за стадото, то такъвъ отпърво трѣбва съ кротость и съ страхъ Божи да се съвѣтва, па слѣдъ това и съвсѣмъ изгони отъ мънастиря, а на мѣстото му се прибере въ съставътъ на братството найдостойния кандидатъ.(55)

Като уредилъ и установилъ общежитието въ мънастиря, Пакуриянъ е далъ въ своя уставъ указание и относно отдѣлнитѣ страни на мънастирската киновия. Тъй споредъ прѣдписанията на устава братията сѫ длъжни всѣки день да изповѣдатъ прѣдъ игумена своитѣ мисли и да му обаждатъ за своитѣ дѣла и разговори, па и самъ игуменътъ е длъженъ точно да изпълня тия искания на уставътъ и грижливо да слѣди всички иноци, които се мѫчатъ и безпокоятъ отъ нѣкакви лоши мисли. Ако е възможно, той (игуменътъ) трѣбва да ги наблюдава прѣзъ цѣлия день и да ги поправя и прѣдпазва отъ всѣкакви нечистоти на плътьта и духа. По реда си и братията сѫ длъжни съ вѣра и съкрушено сърдце и съ изкреность въ душата си да обаждатъ на игумена за всичко, що се е случило съ тѣхъ, а не като не родни дѣца и съ неизкренность да се обръщатъ къмъ другиго нѣкого и нему да изповѣдатъ своитѣ мисли безъ надлежното за такъвъ случай настроение. Изобщо игуменътъ е длъженъ да знае мислитѣ и чувствата на всички иноци, заедно съ това и тѣхнитѣ дѣйствия и поради туй братията само прѣдъ него трѣбва да откриватъ своитѣ души. Отъ друга страна иноцитѣ нищо не трѣбва да вършатъ безъ знанието и одобрението на игумена, като се ръководятъ само по свои собствени желания; тѣ не трѣбва да поематъ на себе си и по свое лично усмотрение да изпълняватъ такива или други мънастирски длъжности и съ това даватъ и на другитѣ примѣръ на неподчинение, защото ще станатъ причина за собствената си гибель, тъй като безъ прѣдварителното рѫководство на игуменътъ всѣки ще бѫде безсиленъ въ борбата съ прѣпятствията за истинския монашески животъ и не ще може правилно да избере необходимитѣ срѣдства за защита отъ лошитѣ и гибелни мисли Поради това тѣзи иноци какъ могатъ да се казватъ вѣрни синове на игумена, когато почнатъ да се

55) Τυπικόν, κ. ιθ', σ. 39—40.

отклоняватъ отъ послушность къмъ него, когато избѣгватъ ржководството му, като на баща и съ това сами себе си лишаватъ отъ наслѣдството, приготвено тѣмъ? Ето защо трѣбва да отдалечатъ отъ своята среда всѣки нарушитель на послушностьта, за да не би такъвто да послужи за лошъ примѣръ на другитѣ иноци и учитель на гибелно неподчиняване.(56)

Слѣдъ това иноцитѣ сж длъжни да не излизатъ отъ мънастиря безъ разрѣшението на игумена. Тѣзи отъ братството, които не пазятъ миръ и спокойствие и гледатъ да ходятъ по мънастиря, кждѣто и когато си желаятъ, трѣбва да се поканятъ и заставятъ да се подчиняватъ на мънастирскитѣ правила. Мънастирскитѣ ржководители сж длъжни да полагатъ всичкитѣ си грижи да не прѣстжпватъ установенитѣ опрѣдѣления и поради това тѣ съ ревность трѣбва да пасатъ своето разумно стадо, да приканватъ къмъ покаяние нарушителитѣ на тия опрѣдѣления и съ всичко сърдце да се грижатъ за тѣхъ съ милость като къмъ членове на една и сжща организация. *Всѣко опрѣдѣление на игумена е законъ* (К. авт.), и всички, които му сж подчинени, сж длъжни да се отнесатъ къмъ неговитѣ думи като къмъ божествени повеления, да не допущатъ никакво отклонение отъ тѣхъ, да не възразяватъ и не противоречатъ и въобще по никой начинъ да не противодѣйствоватъ, защото всичко това е доказателство за непослушность и своеволие, а такъвъ безпорядъкъ е изгубване на подчиненость и благоустройство и донася справедливо осжждане за виновнитѣ. Изобщо игуменътъ е длъженъ да управлява всички, и въ мънастиря трѣбва да владѣе законътъ на подчиненостьта. Поради това прѣдъ настоятеля монахътъ е длъженъ да говори само слѣдното: „съгрѣшихъ, отче, прости", и само тогава въ обительта сж въдворени послушность, миръ и милость. Ако нѣкой отъ иноцитѣ се види, че не желае да живѣе по правилата на устава, почне да противодѣйствова и да не обрѫща внимание на настоятелевитѣ наставления, захване да счита възложеното на него духовно лѣкуване за безполезно и ненуждно и се яви противъ пастиритѣ, съ една дума обладанъ е съ демонска страсть, която става причина за разривъ и отдѣляне отъ черквата, то такъвъ, ако въ едно бързо врѣме не се поправи, а особено слѣдъ първото съвѣтване и наказание, трѣбва да се изхвърли, като негоденъ членъ и се махне отъ божественото паство. Освѣнъ това, настоятельтъ трѣбва да се грижи за всичкитѣ съ търпѣние и снисхождение, да избира най-добритѣ срѣдства за влияние надъ иноцитѣ, да се въздържа отъ всѣкакво лошо дѣло и никога да не остава безъ внимание и най-малкото отклонение отъ устава, защото и отъ малкото квасъ всичкото тѣсто подкисва (1 Кор. V, 6). Отъ друга страна ако нѣкой, който и да билъ той, почне да показва голѣмо властолюбие, то такъвъ прѣнебрѣгва и прѣстжп-

56) Jbid., κ. ιγ, σ. 30—31.

ва положения отъ свѣтитѣ отци прѣдѣлъ, който тѣ, съгласно божественитѣ прѣдания и съ прѣдварително изпитване, сж избрали, като истински срѣденъ и свободенъ отъ заблуждения пжть, т. е. отсичане на своята воля. Защото тоя, който постжпва самоволно, всѣкога грѣши, тъй като бива неопитенъ и не твърдъ въ дѣйствията си; а тоя, който е изпитанъ въ дѣлото на послушностьта, той има постоянство и твърдость въ своя животъ и не попада въ гибелния порокъ на лицемѣрието. Изобщо игуменътъ е длъженъ еднакво да се отнася къмъ всички, да дава съвѣти и наставления, да ги ржководи къмъ доброто и да отвлича умоветѣ отъ земнитѣ заблуждения, за да може всичко да се върши съ истинска оцѣнка и подбуждение и по пжтя, който ржководи и приближа къмъ Бога. Въ противенъ случай цѣльта не може да се осжществи. Необходимо е тоже да пази умътъ си далечъ отъ всички лукави мисли, защото въ зависимость отъ тѣхъ се забѣлѣзва пжтьтъ къмъ порока или къмъ доброто, което е любовь, радость, миръ, дълготърпѣние, благость и пр. Иноцитѣ сж длъжни да се отличаватъ и съ смирение, което има прѣимуществото да изучва и изслѣдва недостатъцитѣ имъ, и да се взиратъ въ себе си и сами себе си осжждатъ, та по тоя пжть да се възвисятъ. Та това именно е отечески за насъ законъ и причина за достигване царството небесно. (57).

Трапезата въ мънастиря трѣбва да бжде обща за всички иноци и на нея трѣбва да се прѣкарва въ съвършена тишина и порядъкъ. Тѣзи, които прислужватъ прѣзъ врѣме на трапезата, трѣбва да ходятъ колкото се може тихо, а сжщо и тѣзи, които сж на трапезата, трѣбва да ядатъ съ тишина, та всичко да бжде подправено съ добра соль и да се върши за Божия слава. Игуменътъ на обительта е длъженъ грижливо да внимава, щото да не бжде безпорядъкъ и да слѣди въ врѣме на трапезата да се извършва четенето при съвършена тишина, както това трѣбва да бжде и всѣкога и всѣкждѣ въ мънастирския животъ: въ келиитѣ и вънъ отъ тѣхъ. Хлѣбътъ, виното и обикновеното всѣкидневно ядяне не трѣбва да се мѣнятъ по мотиви на пестеливость отъ страна на мънастирскитѣ длъжностни лица, или пъкъ подъ прѣдлогъ на такива или други причини за монашествующитѣ, но въ точность трѣбва да се спазватъ всичкитѣ прѣдписания на устава относно храната. Обаче въ течение на четире деня въ недѣлята, освѣнъ поститѣ, трѣбва да се дава и сирене, сжщо и по една чаша вино на всѣки братъ и готвено ядене въ три вида, споредъ имеещитѣ запаси въ мънастиря. Прѣзъ Пасхалнитѣ дни (Свѣтлата седмица) трапезата трѣбва да бжде по-изобилна, тъй като братията сж уморени вслѣдствие бденията прѣзъ св. Четиредесятница и лишенията тогава отъ храна. Слѣдъ това отъ Пасхата, та до Петдесятницата, а тъй сжщо и отъ праздникътъ Рождество Христово, та

57) Τυπικόν, κ. ιδ, σ. 32—34,

до Кръщение Господне, на трапезата за иноцитѣ трѣбва да се поставятъ четире яденета, сжщо и сирине и по двѣ чаши вино за всѣки братъ. Ако би се прѣдявили искания за увеличаване или промѣна въ трапезата, то игуменътъ е длъженъ да отклони такивато, за да не би да се развие чревоугодничеството у нѣкои. Когато въ мънастирьтъ отъ нѣкои християни изъ съсѣднитѣ градове и села се донесатъ приноси отъ нѣкакви съестни продукти, за поменъ на тѣхнитѣ починали близки, такивато приноси се прибиратъ отъ келариятъ, макаръ че и да бждатъ тѣ дадени и на игуменътъ или кой и да е другъ отъ членоветѣ на братството, и келариятъ при удобни случаи ги поднася на общата трапеза. Когато въ мънастирятъ дойде посѣтитель, като гостенинъ на игуменътъ или другиму нѣкому отъ братството подъ прѣдлогъ, че той е приятель или роднина нѣкому, такъвто никакъ не бива да се оставя отъ да се не нагости, а ако гостенинътъ дойде прѣзъ врѣме на яденә, той трѣбва да се въведе и покани на общата трапеза отъ тоя братъ, който го е приелъ. Ако ли пъкъ гостенинътъ е дошълъ слѣдъ като е вдигната трапезата, а при това бърза и да си иде, то и въ такъвъ случай келариятъ е длъженъ да се погрижи за него, да не би той да си излѣзе и отиде отъ обительта гладенъ. Ни единъ отъ братиятя не бива да гощава своя приятель въ собствената си келия подъ прѣдлогъ на особена обичь къмъ него, напротивъ, всѣко гощаване трѣбва да става на общата трапеза. Когато нѣкому отъ иноцитѣ е дошълъ приятель, то такъвъ може да прѣстои само три дена, а на четвъртия трѣбва да си отиде Но ако такъвъ гостенинъ се случи да се поболѣе, тогава въ мънастиря се оставя да прѣсѣди до съвършеното му оздравяване и за него трѣбва да се грижатъ като къмъ близъкъ и драгъ човѣкъ. А ако се случи и да умрѣ, то трѣбва да бжде погребенъ въ мънастиря, като се извърши всичко по чинътъ.([58])

Уставътъ на Пакурияна прѣдвижда да се опрѣдѣля и плата на иноцитѣ, за да си набавятъ дрехи и обувки. Цѣлото братство се раздѣляло на три разреда и на всѣки отъ тѣхъ се опрѣдѣляло и плащало отъ мънастирската хазна такава или инаква сума. Игуменътъ е билъ вънъ отъ тия разреди и получавалъ 36 номисми, а свещенослужителитѣ, двамата епитропа, еклисиархътъ, скевофилаксътъ и най-почтенитѣ и най-много уважавани отъ братството членове, всичко петнадесеть човѣка, получавали по 20 монети всѣки единъ. Въ втория разредъ влизатъ тоже петнадесеть човѣка и всѣки получавалъ по 15 номисми, а въ третия разредъ сж двадесеть иноци и всѣки получавалъ по 10 монети. Това разпрѣдѣление трѣбва да се пази и изпълнява точно. Платата се давала на иноцитѣ прѣзъ Великденскитѣ празднициц. За да не отиватъ братията подъ прѣдлогъ за купуване дрехи и обувки далече отъ мънастирьтъ и да не влизатъ въ съобщение

---

58) Τυπικόν, κ. ή, 24—25.

съ свѣтътъ и съ това си поврѣдятъ на своитѣ прями задължения — молитвитѣ, псалмопѣнията и изпълнението на мънастирскитѣ си длъжности, Пакуриянъ е прѣдписалъ, щото прѣзъ врѣмето на Пасхата, когато на иноцитѣ се давала и платата, около мънастиря да се устрои пазарь, на който монаситѣ трѣбвало да си купуватъ, каквото имъ е потрѣбно. По тоя начинъ се отстранявали и поводи за оплаквания и говорене, че на едного сѫ дадени по-добри нѣща, а на други не. ([59])

Братията сѫ били длъжни да прѣкарватъ врѣмето си въ работа и занятия отъ всѣкакъвъ родъ. Уставътъ прѣдписва, че иноцитѣ, които се занимаватъ съ физическа работа, или съ рѫкодѣлие, трѣбва прѣзъ врѣме на работенето да пѣятъ псалми, защото това е, споредъ думитѣ на Василий Великий, таинственъ на Бога тамиянъ. Тъй като разнитѣ хора съ различни начини се усъвършенствуватъ въ една или друга добродѣтель споредъ личнитѣ свои качества (трѣбва да се знае, че и въ домоветѣ на богатитѣ има много сѫдове, отъ които едни сѫ златни, а други — пръстени), то длъжность е на мѫдрия настоятель да имъ посочва съответния пѫть на справедливостьта, който води къмъ царството небесно. Единъ отъ иноцитѣ е длъженъ да се занимава съ една работа, а другъ съ друга, а игуменътъ е длъженъ да наблюдава всичкитѣ и да прѣдприема мѣрки за тѣхното духовно лѣкуване. На едного той налага епитимия, а у други съ острия мечъ на изобличението отсича раната Но всичко това трѣбва да бѫде вършено отъ него съ умѣреность и своеврѣменно. Тѣзи иноци, които сѫ неустойчиви въ морално отношение и бавно дохождатъ въ разкаяние, игуменътъ привлича къмъ физически трудъ и по пѫтя на усилието ги приближава волею-неволею къмъ Бога, защото всѣка душа, която обича трудътъ, е близка Богу и намира потрѣбното си излѣкуване. ([60]).

Книжовни вѣсти и бѣлѣжки.

Чтенія въ Императорскомъ Обществѣ исторіи и древностей россійскихъ при Московскомъ университетѣ. Книга II, 1906 о: двѣсти семнадцатая.

Получена е въ редакцията на „Родопски напрѣдъкъ“ втората книга за 1906 год. отъ изданието на „Императорское Общество исторіи и древностей россійскихъ“ при Московския университетъ съ съдържание „Археологическій атласъ“ къмъ втората половина на I томъ отъ „Исторія руской церкви“, съставена отъ дѣйствителния членъ г. Е. Е. Голубински. Слѣдъ единъ прѣдговоръ отъ автора, алфавитенъ списъкъ на иноезичнитѣ и

59) Τυπικόν, 26—κ. θ', σ. 27.
60) Jbid., κ. ιδ', σ· 31.

руски книги, изъ които сж взети рисункитѣ, и обяснителенъ текстъ къмъ послѣднитѣ, въ тая книга сж помѣстени на 63 голѣма осмина гласирана книга кистове рисункитѣ, съдържащи чъртежи и външния и вжтрѣшенъ видъ на всички стари архитектурни постройки на римски базилики, черкви римски, византийски, руски и грузински, мозаики, Богуслужебни одежди и такива на свещенослужителитѣ, облѣкло на монаси, гробища, одрове, икони—амулети и пр. Тукъ сж помѣстени чъртежитѣ и видътъ на Солунскитѣ ретонда на св. Георги, св. София и други стари съ петь куполна черкви, такива отъ Атонскитѣ и и Цариградскитѣ св. София и св. Вакха и Сергия.

Тая книга е едно фундаментално и разкошно издание, отъ голѣма научна цѣнность, както за историята на християнската черква, толкова повече и за древната класическа и християнска архитектура и живописъ. Тя е едно рѣдко и прѣкрасно учебно пособие, не само за отдѣлнитѣ специалисти — учени, които боравятъ изъ тая область на науката, но и за срѣднитѣ и висши учебни заведения въ Русия и у насъ.

Цѣната на тая книга е 3 рубли.

С.

Рускій филологическій вѣстникъ. Ученопедагогическій журналъ, издаваемый подъ редакціей профессора Е. Ѳ. Карскаго 1906 г. №№ 1 и 2 Томъ LV, Варшава.

Това е единъ отъ виднитѣ руски журнали, въ който вcase взематъ участие много руски учени и книжовници. Освѣнъ специалнитѣ научни студии по славянскитѣ езици, литература и фолклоръ, всѣка книга съдържа и твърдѣ богатъ и разнообразенъ критиченъ и библиографиченъ отдѣлъ, а освѣнъ това и ученопедагогиченъ, въ който се трактуватъ и чисто педагогични въпроси.

№№ 1 и 2 отъ т. година има богато съдържание. Между другитѣ по славяновѣдѣнието учени статии въ първия отдѣлъ за фоклориста е за забѣлѣзване изслѣдването на г. А. В. Ветухова, което продължава отъ миналогод. книги и не е още довършено, върху „Баянията“, заклинането и пр. на болести, които по-рѣдко се срѣщатъ“. Въ своя хубавъ трудъ г. Ветуховъ прави изчерпателно една сравнителна характеристика не само отъ славянскитѣ, но и отъ другитѣ народи по събранитѣ и издадени до сега материяли изъ тая область на фолклора. Учениятъ изслѣдователь се е ползуватъ и отъ българскитѣ народоучни материяли, обнародвани въ „Сборника за народ. умотворения“ у насъ, дѣто срѣщаме и разпространеното и въ Родопитѣ баяне за „еᵃрмеᵃтика“. По нататъкъ г. Карски дава некролози за починалитѣ прѣзъ т. г. сласянски учени М. С. Дриновъ, А. Калина и Ф. Н. Дьячанъ.

Въ критичния отдѣлъ между другото г. А. И. Соболевски дава една кжса рецензия и върху единъ отъ отъ послѣднитѣ трудове на нашия професоръ г. Б. Цоневъ: „Класификация на българскитѣ книжовни паметници отъ най-старо врѣме до края на XVI вѣкъ“, помѣстенъ въ „Годишника“ на Софийския университетъ за 1904/905 год. Въ педагогическия отдѣлъ пъкъ особено внимание и на нашитѣ учители—възпитатели заслужава статията „Педагогически афоризми. Практически съвѣти за възпитанието на дѣтето до 15 година“ отъ Фридрихъ Ашера и прѣведена на руски отъ Е. В. П.

Годишната цѣна на „Русмій филологическій вѣстникъ“ за 1906 година е 7 рубли.

С.

Гласникъ земальскогъ музея у Босни и Херцеговини. Сараево, XVIII, 1906 г. книга 2.

Въ братската Босна и Херцеговина вече 18-та година какъ се издава единъ специяленъ наученъ и народоученъ журналъ съ горния надсловъ. Той е издание на твърдѣ богатия и познатъ вече въ учения свѣтъ Сараевски музей. Това е едно цѣнно по своето съдържание списание, току-речи едничко по характера си въ цѣлия Балкански полуостровъ. Отъ началото на т. година до сега сж излѣзли двѣ книги съ твърдѣ важенъ за науката интересъ. Въ 2-та книга на първо мѣсто е помѣстено описанието, съ научни коментарии придружено, на една оригинална археологично-праисторична находка, на която сж дадени и самитѣ снимки. Селянинътъ Османъ Хабибовичъ е намѣрилъ въ гората Грича, Баливска община, единъ комплектъ отъ 35 парчета стари мѣдни топора, нѣколко отъ които сж били срастнали и омотани въ коренитѣ на едно старо дърво. Гимназиялниятъ пъкъ въ Сараево учитель г. Д-ръ Жоржъ Протичъ дава хубавъ приносъ за изучване мъховитѣ растения въ Босна и Херцеговина. Отъ сжщия родъ е и третата по реда студия върху флората въ тѣзи области, плюсъ Новопазарския санджакъ отъ Д-ръ Günther vitez Beck pl. Mannagetta, професоръ по ботаниката въ Прага. Г-нъ Карло Пачъ пъкъ съобщава за друга архиолошко—епиграфска находка, състоеща отъ надгробни плочи и надписи, рельефи и др. п., намѣрени отъ селянинътъ Ахмедъ Манушакъ въ с. Варвара, когато е вадилъ камъни отъ харманътъ си за една пристройка на кжщата си. Слѣдъ това извѣстниятъ хърватски композиторъ и професоръ по музиката г. Людевитъ Куба дава една прѣкрасна студия за пѣснитѣ и народнитѣ напѣви въ Босна и Херцеговина. Г-нъ О. Раизеръ, дава единъ орнитолошки списъкъ за о. Корфу, а г. Чиро Трухелка съобщава за находки отъ битовата култура. Статията е придружена отъ петь таблици съ снимкитѣ на намѣренитѣ прѣдмети и ще продължи свършекътъ ѝ и въ идещитѣ книги на „Гласника“. Най-сетнѣ

свещеникъ Тома А. Братичъ прави едно хубаво и пълно описание на народната носия въ Харцеговина.

„Гласникъ земальскогъ музея“, е едно и по външность разкошно издание, списва се на двѣтѣ азбуки: латиница и кирилица, печатътъ е ясенъ, хартията хубава и текстътъ на всѣкждѣ е прошаренъ съ отборъ изящни илюстрации. Годишно излиза въ 4 книги и струва 4 корони.

Изобщо „Гласникъ“ по неговото тъй отбрано и богато съдържание, което едничко има за цѣль всестранното изучване на двѣтѣ откжснати по Берлинский договоръ южно-славянски области, заслужава да го иматъ не само гимназиитѣ у насъ, но и публичнитѣ библиотеки въ по-важнитѣ ни градове. Любопитниятъ български читатель въ това хубаво списание има много нѣщо да види и научи отъ битовата култура, миналото и природата на Босна и Херцеговина, които, като славянски страни и съ еднаква минала сждба, иматъ много нѣща общи не само съ нашето отечество, но и съ цѣлия Балкански полуостровъ и другитѣ славянски народи изобщо.

С.

Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Българското книжовно дружество. Книга XXI, нова редица книга трета. София, 1905 год.

Всѣка книга на това фундаментално издание, прѣминало на послѣдъкъ у нашето Книжовно дружество, ни донася все по-нови, хубави и важни не само за нашата домашна наука и минало работи. Както всички до сега излѣзли книги отъ „Сборника“, тъй и тая двадесеть и първа книга е и пъстра, и цѣнна по своето отбрано съдържание. На първо мѣсто въ първия историкофилологиченъ и фолклоренъ дѣлъ отъ 102 стр. заема статията на г. Д-ръ Л. Милетичъ: „Източнитѣ български говори“. Това е една полемична разправа, извикана отъ други попрѣдишни научни студии на г. Цонева, особено тая върху класификацията на българскитѣ говори и въобще върху българската диалектология, помѣстена въ XX кн. и въ прѣдишнитѣ на „Сборника“. Въ разправата и на единия, и на другия отъ нашитѣ първи филолози, най-много мѣсто заематъ свойщинитѣ на Родопскитѣ говори. И двамата уважаеми наши професори сж лично кръстосали много говорни покраини въ България, между които и Родопскитѣ—Рупчосъ и Чепино, а г. Цоневъ и г. Теодоровъ, миналата година можаха лично да чуятъ и се познакомятъ и съ Ахж-челебийския говоръ на Роженския съборъ. Отъ започнатата полемична разправа между г. Цонева и г. Милетича, каквито лични, субективни достойнства и да иматъ едната или другата, науката съ право очаква да се разяснятъ и установятъ положителнитѣ истини върху нѣкои тъмни до сега принципиялни и общи езикови въпроси. Обаче, при всичката

наша некомпетентность по въпроситѣ, които критично засѣгатъ двамата наши учени, нека ни се позволи да изкажемъ и едно наше скромно мнѣние, главно по Родопскитѣ говори, мнѣние, което и другъ пѫть сме изказвали, а именно, че Родопитѣ въ несравнено по-голѣмата си и по-важна часть и днесъ досущъ сѫ непознати никому и то въ всѣко отношение, а колко повече отъ къмъ езиково, и поради това една въздържность все още се налага на всички учени въ тѣхнитѣ окончателни научни заключения.

Вторъ трудъ по реда слѣдъ г. Милетичовия е студията на г. Д-ръ М. Арнаудовъ „Български народни приказки. Опитъ за класификация". Ако се не лъжемъ, това е, наистина, пръвъ „опитъ" въ нашата домашна наука за едно научно, системно класифициране по сюжетъ на народнитѣ приказки, единъ отъ най-обилнитѣ факлорни материали, що имаме събранъ до сега, и опитъ твърдѣ сполучливъ, за който отъ сърдце сърадваме г. Арнаудова. — Единъ малъкъ. но твърдѣ интересенъ е и „Приносътъ къмъ историята на българското възраждане. Попъ Андрея Робовски" отъ неуморимия нашъ книжовникъ г. С. С. Бобчевъ, а г. Милетичъ ни дава „Нови документи по миналото на нашитѣ павликяни", тема, която той отъ нѣколко години насамъ всестранно и току-речи изчерпателно изслѣдва.— Твърдѣ богатъ и разнообразенъ е и природоучния дѣлъ съ новитѣ си приноси къмъ нашата отечествена флора и фауна.

Въ вторията отдѣлъ „Материали", който тоже е отбранъ и цѣненъ изобщо за българския фолклоръ, личи и описанието на „Родопска свадба" отъ г. П. Апостоловъ, който не съобщава отдѣ, отъ кое село именно е записана. Отъ обичаитѣ и мѣстнитѣ изрази и пѣсни, както и отъ цѣлото описание, „Родопската свадба" личи, че е отъ тъй наричаната Рупска покрайна, собствено отъ с. Добралъкъ, Станимашка околия, въ севѣрнитѣ склонове на Рупчоса. Макаръ въ нѣкои обичаи „Родопската свадба" и да има доста общо съ свадбенитѣ обичаи въ цѣлитѣ Родопи, обаче тя си е типична само въ нѣколко села и за това погрѣшно е пропуснала почтената редакция надслова „Родопска свадба", когато трѣбваше да е озаглавена „Рупска свадба" и то съ явяване и самото село, дѣто е записана. Освѣнъ това и въ мѣстнитѣ думи и изрази не сѫ правилно отбѣлѣзани извѣстни фонетични свойщини на Рупския говоръ, който се говори и въ с. Добралъкъ. Тъй напр. *о* безъ ударение не е всѣкждѣ прѣдадено съ *у*, което е обща свойщина почти на всички Родопски говори, въ това число и Рупския, каквото въ думитѣ *момáрин*, *згоденйк*, *огледáло*, *обúчем*, *мнóго* и т. други. Звукътъ ъ—ѫ въ Рупския говоръ е отворенъ, та трѣбва да се отбѣлѣзва съ ъ^{а}, а г. А. въ едни думи го прѣдава съ *ѫ*, а въ други съ ъ, напр. *бързи* и *бѫрзи* и др. п. Звукътъ *е* безъ ударение и въ Рупския говоръ е ѣ, което за сега се бѣлѣжи съ *е*^{а}, а г. А. го мѣши ту съ ѣ, ту съ *еа*, ту съ *е*. Въ повечето думи ѣ ударено въ коренътъ въ

Рупския говоръ се произнася на *іа*, а г. А. и него прѣдава безразборно и съ *е*, и съ *еа* и съ *ѣ*. Сѫщо и *й* мѣши съ *і*, другадѣ *й*, както и умекотяването на извѣстни съгласни и гласни прѣдава ту съ *і*, ту съ *ь*, ту съ *й*. Не е поставено и ударението на мѣстнитѣ думи, а всичко това показва, че г. А. не е обръщалъ никакво внимание въ фонетичното прѣдаване на говора.

Това сѫ на бърза рѫка съгледани езиковитѣ грѣшки, когато при едно прѣглеждане и сравнение ще изтъкнатъ и нѣкои подробности въ обичаитѣ и по-вѣрията, които сѫществуватъ въ Рупскитѣ свадби. Съ една дума „Родопската свадба" на г. Апостолова не само че не е „Родопска", а Рупска и то съ типичности само на не явеното село Добралъкъ, но и не е напълно описана, а при това и съ изцѣло погрѣшено прѣдаденъ мѣстния говоръ. С.

Политическая енциклопедія подъ редакціей Л. З. Слонимскаго. Томъ I, выпускъ 1 (Ааргау — Антисемитизмъ). С.-Петербургъ. Главная Контора: Невскій пр., 88.

Прѣзъ т. година въ Петербургъ подъ редакцията на г-нъ Л. З. Слонимски и съ участието на много видни руски учени и книжовници е започнала да се издава „Политическая енциклопедія", която ще бѫде въ 12 книги, съставляещи три голѣми тома. Имаме на рѫка за сега излѣзлия 1 випускъ отъ I томъ, който заема отъ *Аа* до *Ант*. Това е едно първо по рода си издание въ руската книжнина съ много широка цѣль: да даде на читателя единъ пъленъ и систематиченъ сборникъ по всички въпроси отъ господарствения и общественъ животъ на всички съврѣменни културни държави. Изданието е придружено и съ статистични данни и съ хубаво изработени географски и други карти. По своя тъй широко замисленъ планъ и по вѣщината на лицата, които сѫ се нагърбили съ написването му, „Полит. енциклопедія" трѣбва да бѫде настолна книга не само на всѣки общественъ дѣятель, но и на всѣки що годѣ интелигентенъ читатель. Рускиятъ езикъ, като достѫпенъ на голѣмъ крѫгъ и български читатели, „Пол. енцикл." ще бѫде отъ голѣма полза и у насъ, поради което съ всичката скромность на силитѣ си най-горѣщо я прѣпорѫчаме и на всичкитѣ български четци. С.

Вѣсти изъ Родопитѣ.

Сп. „Народно Стопанство" за „Нуждата отъ българска народна банка въ Солунъ".

Софийското списание „Народно Стопанство" въ броя си отъ 25 Юни т.г. подига единъ твърдѣ важенъ и отдавна назрѣлъ и за нашитѣ национални

интереси, и за нашитѣ търговско-економически нужди въпросъ, а именно нуждата отъ откриване на Българска народна банка въ Солунъ. Всички знаемъ, че въ Турция ний имаме най-жизнени интереси, не само национално-политически, на които разрѣшението съ вѣкове се протака. и Господь знае колко още би се протакали, но и чисто економически и търговски, на които бързото и стабилно разрѣшаване е само въ ржцѣтѣ на една мждра и далновидна държавническа прозорливость, умѣние и тактъ.

Опитътъ отъ 30 години насамъ, а най-много въ послѣднитѣ нѣколко години, мислимъ, доказа и на най-голѣмитѣ оптимисти, че ако другждѣ бомбата и крушумътъ могатъ да запазятъ, и да разширятъ безъ много врѣме териториалнитѣ интереси на една държава, да подобрятъ положението на единъ народъ и поставятъ неговия общественъ строй и лична свобода на съврѣменната културность на човѣчеството, за Турция по много причини изглежда, че не е тъй. Кой каквото и да мисли, но неможе да откаже фактътъ, че кървавата революция отъ десетина години насамъ само кърви пролѣ, разрѣди нашия елементъ въ Турция, влоши положението му до крайность, като отвори вратитѣ на нашитѣ врагове. И днесъ ний виждаме, колко много сме изгубили въ прѣдѣлитѣ на нашата съсѣдка и загуба не само въ една посока, а по всички линии.

Борбата за сжществуване не се състои само въ личната свобода, а и въ насжщния хлѣбъ, макаръ че дѣто нѣма свобода на личностьта, тамъ и хлѣбътъ липсва. А въ това отношение нашитѣ загуби въ Турция въ едно близко бждеще ще оцѣнимъ, защото до дѣто мждриятъ да се námждри, лудиятъ се наиграва. Търговско-економически Турция бърво влиза въ ржцѣтѣ на други, а тя е тъй близка и сгодна намъ, тъй сигуренъ и правъ пазаръ за нашитѣ произведения. Колкото днешнитѣ обстоятелства и да сж твърдѣ неблагоприятни за една каква и да е акция на економическо-търговско и културното поле тамъ, то пакъ намъ е твърдѣ приятно, че отъ врѣме на врѣме се срѣщатъ трѣзви възгледове за нашитѣ интереси въ Турция. Споменатата статийка, колкото кжса и да е, изказва много нѣщо за въ полза на въпроса, който подига, и аргументитѣ за него сж тъй понятни всѣкиму, та е излишно да се изброяватъ. Обаче споредъ насъ не само Солунъ е, дѣто ний, българитѣ, трѣбва да имаме едно кредитно народно учрѣждение. Ний имаме и другъ край, широкъ и близъкъ, па и чисть и на по-годни условия поставенъ за работа, ала за който край ний не само не мислимъ, но и нѣкакъ си го игнорираме, макаръ че въ послѣднитѣ години тъй необмислено и тъй безрезултатно го наложихме на опустошение. Тоя край е Одринско. Ний мислимъ, че каквото значение откриването на българска банка би имала въ Солунъ и другитѣ главни македонски градове, такова, ако не и по- голѣмо, би имала и въ Одринъ, Цариградъ и други по-важни градове въ Одринския вилеятъ. Но за това може би ще имаме случай другъ пжть по-обстойно да изкажемъ нашето мнѣние, безъ да претендираме на специялность.

С.

Случайни мисли върху помашкия „фанатизъмъ и невѣжество" въ Родопитѣ.

Карловскиятъ вѣстникъ „Просвѣта" въ броя си отъ 10 Юни, т. г., по поводъ на една дописка отъ Чепино, помѣстена въ нѣкой си Пловдивски вѣстникъ, е посвѣтилъ уводната си статия върху помашката просвѣта въ Родопитѣ, като моли респективната училищна власть у насъ да се погрижи и посрѣдствомъ училището да пробуди националния духъ у помацитѣ, да ги изведе отъ невѣжество, да прѣмахне мохамеданския фанатизъмъ у тѣхъ и по тоя начинъ съ врѣме се постигне желаемото единство на всички българи отъ каквото вѣроизповѣдание и да сж тѣ. Ний сме напълно съгласни съ заключението на почтения авторъ и се радваме, че въ единъ провинцияленъ вѣстникъ срѣщаме тъй трѣзви мисли по единъ такъвъ въпросъ.

Отъ освобождението насамъ доста се е писало и за помацитѣ, що по

Берлинския договоръ останаха въ наша територия въ Родопитѣ. За тѣхния фанатизъмъ не веднажъ и отъ министерското кресло сѫ се чували упрѣци и песимистични възгледове, а въ извѣстни пъкъ други моменти дори и редъ безсистемни и малотрайни опити и начинания на държавна смѣтка сѫ се правили тукъ тамъ (въ Чепино напр.), ала резултатитѣ сѫ били все едни и сѫщи, каквито сѫ бивали често пѫти и по други нѣкои отрасли въ нашия новъ и не уседналъ още общественъ строй. И днесъ може да се каже, че помашкия въпросъ отъ това вѫтрѣшно въ държавата гледище и не заслужва третиране, защото помаци не останаха току-речи у насъ. Нѣмаме на рѫка послѣдното общо прѣброяване, ала смѣло можемъ каза, че въ Чепино и Рупчосъ, двѣтѣ важни помашки покраини отсамъ границата въ Родопитѣ, едва ли имаме помашко население, останало не повече отъ 15 хиляди жители, а слѣдъ нѣкоя и друга година сигурно нѣма да има ни единъ помакъ. И защо е това тъй, да ли това е плодъ само на прословутия помашки фанатизъмъ и невѣжество, за които чакъ сега сме се сѣтили да ги цѣримъ посрѣдствомъ училището? Господа, прѣди да се нахвърлимъ на сушката, що виждаме въ окото на ближния си, ний би трѣбвало отдавна още да видимъ и прѣмахнемъ гредата въ нашето. А съ помацитѣ въ Родопитѣ самата груба дѣйствителность е такъва, че напълно може се приспособи тоя евангелски текстъ·

Наистина, помацитѣ сѫ съ културъ мохамедански, но този културъ, колкото майсторски и да имъ е налаганъ и култивиранъ у тѣхъ и днесъ за чисто политически разчети отъ турската свѣтска и духовна власть, той пакъ не е можалъ да създаде отъ помакътъ такъвъ яръкъ и опасенъ фанатикъ (за невѣжеството у помацитѣ да не говоримъ, защото и ний, българитѣ, за дълго врѣме още не можемъ се избави отъ него), какъвто е сѫщинския турчинъ—читакъ· Но да допуснемъ за минута, че твърдѣнието за фанатизъмътъ у помацитѣ изцѣло е вѣрно. Тогава какво направихме ний отъ 30 години насамъ, за да умекотимъ поне до извѣстна стъпень тоя фанатизъмъ у тѣхъ, ако не и да го прѣмахнемъ? Респектирахме ли се ний прѣди всичко прѣдъ този задъненъ въ Родопитѣ нашъ еднокръвенъ елементъ като държава съ модерность, съ равноправность, съ власть и законность? Дадохме ли ний на тоя елементъ възможность да почувствува и се увѣри, че живѣе въ една съврѣменна свободолюбива държава, която има прѣдъ себе си равноправни граждани, а не иновѣрци, чужди и непотрѣбни намъ? Мислите ли вий, господа регулятори на обществения строй и изразители на публичната мисъль, че едно тъй трѣзво, тъй работно и изправно къмъ своитѣ задължения и тъй силно привързано къмъ своитѣ неплодородни и диви усои плѣме, може ейтака отъ слѣпъ фанатизъмъ само да напуща своитѣ родни пепелища и съ плачъ на очитѣ си да минава границата и се скита немило недраго въ чужди, непознати за него и смъртоносни за чилядьта му Мало-азиатски пустини? Да ли единъ день ще можемъ да произнасяме думата фанатизъмъ, който единствено ужъ е изселилъ помацитѣ отъ насъ, когато почнатъ да ни бодатъ въ очитѣ съ факти на скверни дѣяния, че за да ни останатъ помашкитѣ имоти и кървавъ поть, старши стражари сѫ съставяли актове на помаци, защото си пущали вода не у дома си; че сѫдебни чиновници, пратени да раздаватъ правосѫдие, сѫ биели помачета, защото не носѣли шапки, а фесове, и защото не имъ казвали „добъръ день"; че бивши околийски началници и нѣкакви шефчета на партии публично сѫ устроявали пияни хайки да гонятъ помацитѣ; че отъ таванитѣ на *прогресивни* учители, оставени да пръскатъ божемъ просвѣта и помежду помашката среда и на всѣка стѫпка парадирующи съ своя „идеализъмъ", полицията е измъквала скрити разбойници и убийци и на помаци; че силни *сего мира* агитатори съ заплашване сѫ карали помаци да гласуватъ за еди кой си кандидатъ — депутатъ отъ една страна, а отъ друга обѣщавали безплатно помашкитѣ имоти на българитѣ, ако послѣднитѣ изберать прѣпорѫчания кандидатъ; че, и хиляди такива *че*-та? Но да спремъ, защото за да се изброи всичко, що се знае и таи въ тая страница на помашкия и нашъ животъ въ Родопитѣ, би трѣбвало да закриемъ прѣдварително очитѣ си, па и врѣме не е за сега за такива тиради. Не е само да глушимъ свѣта съ помашкия фанатизмъ и невѣжество отъ една страна, да трѫбимъ по всѣкѫдѣ съ нашия патриотизъмъ, да се възхищаваме отъ

звучния български говоръ, пѣсни и обичаи у тѣхъ отъ втора, а отъ трета да мижимъ прѣдъ самáта дѣйствителность на нѣщата, за която ний всички сме виновни.

Да, късно е, късно е вече, господа, да мислимъ за просвѣта на помацитѣ у насъ, защото нашата неразбранщина отъ 30 години насамъ послѣдователно и систематично е рѣшила, каква трѣбва да бѫде сѫдбата на това нещастно плѣме: поглъщането му въ турския океанъ и увеличаването и бѫдещета жестокость на нашия врагъ вадъ границата.

С.

Народни умотворения изъ Родопитѣ.

I. Народно прѣдание за библейския потопъ, лестовицата и котката.

Записалъ П. Георгиевъ, учителъ въ с. Козаново, Станимашка околия.

Едно врѣме като се размножили лошитѣ хора, Господь рѣшилъ да ги накаже съ потопъ. Тогава имало единъ добъръ и богатъ човѣкъ, когото всичкитѣ хора подигравали и му се подсмивали, защото добринитѣ му считали за ахмаклъкъ. Чрѣзъ ангелитѣ си Господь обадилъ на тоя добъръ човѣкъ намѣрението си и му порѫчалъ да построи една голѣма гемия, въ която да могатъ да се поберaтъ всички видове животни по чифтъ. Човѣкътъ построилъ гемията, но защото била на суша, хората почнали още повече да му се смѣятъ и го считали вече за лудъ. Гемията почнали да употрѣбяватъ за заходъ и за малко врѣме тъй се омърсила вѫтрѣ, че не можело да се влѣзе въ нея. По едно врѣме били пратени ангелитѣ да видятъ готово ли е всичко. Човѣкътъ имъ казалъ, че е приготвилъ, каквото му е порѫчано отъ Бога, но имъ се и оплакалъ и за положението на гемията, въ каквото я поставили хората, които продължавали да я мърсятъ все повече и повече.

По едно врѣме се явила краста по всичкитѣ хора, а единъ човѣкъ макаръ и краставъ, продължавалъ да ходи на пукъ въ гемията по своитѣ нужди. Единъ пѫть се подхлъзналъ и цѣлъ се изцапалъ и отъ това оздравѣлъ. Като се научили за начинътъ, по който

се изцѣрилъ отъ крастата, почнали и всичкитѣ други хора да отиватъ въ гемията и се мажатъ отъ нечистотиитѣ и всѣки, който сторѣлъ това, оздравѣвалъ. Не се изминало много врѣме, и гемията била досущъ очистена. При все това крастави хора още имало. Таквато започнали съ вода да смиватъ гемията и се цѣрятъ, додѣто най-послѣ досущъ била и съ вода измита. Когато втори пѫть дошли ангелитѣ да видятъ що е станало, човѣкътъ обяснилъ какъ е очистена гемията и ги попиталъ, кога да влѣзе въ нея, а тѣ му казали: „когато видишъ да почнатъ хората да ядатъ на желѣзни софри (тарелки), тогава ще зачукатъ клепалата и отъ всички видове животнитѣ ще почнашъ да приидватъ, но ти нѣма да повръщашъ никои, а ще ги прибирашъ въ гемията и когато се приберать всички, тогава ще влѣзешъ и ти и ще си затворишъ вѫтрѣ“.

Единъ день тоя човѣкъ ималъ работници—копачи, та отишълъ да ги обиколи и имъ занесе обѣдъ. Изъ пѫтя се заоблачило и додѣто да стигне на нивата, заваляль силенъ дъждъ, който прѣзъ цѣлия день никакъ не прѣстаналъ. Земята се силно разкаляла, вадички вода текла на всѣкждѣ, тъй щото неможело да се сѣдне никакъ, а пъкъ работницитѣ били много гладни. Дошло имъ на умъ тогава, та забучили дръжкитѣ на мотикитѣ въ земята, а съ самитѣ мотики образували единъ видъ трапеза – софра и сложили яденето да ядатъ. Тогава човѣкътъ си припомнилъ думитѣ на ангелитѣ и си рекълъ, че това е знакътъ за желѣзнитѣ тарелки, върналъ се и зачукалъ клепалата, събрали се животнитѣ, събралъ си и той синоветѣ, снахитѣ и внуцитѣ и влѣзли въ гемията и се затворили въ нея. Започналъ тогава да вали 40 деня и 40 нощи силенъ дъждъ, покрилъ всичката земя и всичко живо, що било извънъ гемията, се издавило.

Между другитѣ животни въ гемията била и змията. По едно врѣме тя изгладнѣла, та пратила бръмбарътъ да обиколи животнитѣ изъ гемията и да опита, на кое животно месото е най-сладко. Бръмбарътъ обходилъ всичкитѣ, върналъ си при змията и почналъ да ѝ казва, че човѣшкото месо е най-сладко.

Но лестовичката, която била тамъ на близо и разбирала отъ езикътъ на животнитѣ, като дочула какво заговорилъ бръмбарътъ за благодѣтеля си човѣкъ, изпрѣварила и му клъвнала езикътъ, та неможалъ да доизговори и нахвали човѣшкото месо на змията. И тъй, ако не била лестовичката, змията е щѣла да узнае, че човѣшкото месо е най-сладко, та щѣше и сега да се върти все около кѫщитѣ ни и се храни отъ нашето тѣло. Ето защо хората толкова обичатъ лестовичкитѣ, допущатъ ги да си правятъ гнѣздата въ кѫщитѣ и е грѣхота да имъ се разваляттъ, или да се мѫчатъ и убиватъ.

Както лестовичката запазила живота на човѣка тогава тъй и котката отплатила за стореното ѝ добро. Когато гемията плувала, една мишка започнала да гризе дъното ѝ и безъ малко щѣла да го прогризе и се издаватъ всички, обаче котката я съгледала, скочила та я уловила и изяла, затова и коткитѣ не бива да се мѫчатъ и убиватъ сега.

Слушана прѣзъ 1906 г.

II Народни пѣсни.

Помашки отъ с. Чокуръ-кьой.

Записалъ А. Шулговски, пенсионеръ.

1.

Клетва на отвлѣчена мома.

Грабната отъ двама момци мома, проклина черешата, подъ която я спрѣли, да не вижда цвѣтъ и рожба, и черешата, запитана отъ други пѫтници, изказва причината за злата ѝ сѫдба.

Че^{а}рѐ^{а}шку, чо̀^{а}рна чѐ^{а}рѐ^{а}шку,
Мло́гу си чуве́^{а}т ч'ве^{а}тѝла,
Пак рѫ̀жба не^{а} си рудѝла.
Да ли та сло̀^{а}нце^{а} изгурѝ,
5 Е^{а}лѝ та сла̀на пупа̀ри?

— Сеᵃйби'у, мои сеᵃйби'у,
Нйту ма слд̀ᵃнцеᵃ изгурѝ,
Нйгу ма сла̀на пупа̀ри,
И чувѐᵃт си беᵃх ч'веᵃтѝла,
10 И рд̀жба си беᵃх рудѝла,
Еᵃднд̀ᵃ вутирна минд̀ᵃха
Двамйна лу̀ди и мла̀ди
Сас еᵃднд̀ᵃ ру̀са деᵃвд̀йка,
Пуд мѐн' на сéᵃнкеᵃ с'д̀ᵃднᵃха,
15 Пак деᵃвойка ма кал'неᵃшеᵃ:
„Чеᵃрѐᵃшку, пу̀ста чеᵃрéᵃшку,
Защд́м си рд́жба рудѝла?
Данд̀ ти чувѐᵃт укàпеᵃ,
Данд́ ти рд̀жба чеᵃрвѐᵃса,
20 Данд́ ти клд̀н'еᵃ исд́ᵃхнат,
Зам да та пѝта сеᵃйбиеᵃ,
Защд̀м си чувéᵃт неᵃч'веᵃтѝ,
Защд́м си рд̀жба неᵃ сдаржéᵃ.
25 Пак ти му кáжи, чеᵃрѐᵃшку:
Ру̀са деᵃвд̀йка вд̀деᵃха,
Та ма деᵃвд̀йка пукална̀".

Слушана отъ Мехмедъ Дугановъ, 1906 година

2.

Момински молба къмъ любовника й.

Мома изброява своитѣ хубости на любовника си и се съгласява да я земе и като втора жена, готова да отстжпи на съперницата си всичко, готова и слугински работи да му върши, само съ него да бжде.

Мума̀ 'унáку ду̀машеᵃ:
— Крд̀ᵃпа сам, за шеᵃлѝеᵃ сам,
Бѐᵃла сам, за инжѝеᵃ сам,(57),
Ва̀кла сам, за алтд̀ᵃнеᵃ сам,
5 Т'д̀ᵃнка сам, за кула̀нчеᵃ сам;
Мен' ку неᵃ ра̀чиш, 'уна̀чеᵃ,
Варх мéнеᵃ з'д̀ᵃми и дру̀га.

Тà дà ти варѝ кахв'ǒªна,
Еª да ти пѝеªм теªл'в'ǒна;(58)
10 Та дà ти сеªдѝ на скỳтан,
Еª да ти брǒеªм парѝнеª.

Слушана отъ сѫщия.

3.

Срѣща между момъкъ и мома любовници.

Мома отива за вода, срѣща я любовникътъ ѝ, който не могълъ да одържи своето влѣчение, като прѣжалва глоба по златна монета на всѣка сплитка отъ косата ѝ. Момата му се моли да я пусне, че майка ѝ я чака за вода, а той я учи какъ да се оправдае за закъснѣването ѝ, че царски стада заминавали и размѫтили водата.

Тǒªрнала ми еª деªвǒйка
Сас двѐнеª бѐªли хàркумки
Нах двàна врѝсеª студѐни,
Хǒдила и са вǒªрнала.
5 Агà еª душлà ф сѐлу ну
Фаф сѝтну тѐªсну сукáч'еª,
Ср'ǒªшнала си еª л'ỳбеªну.
Т'ǒªнак хи д'ул'бѐн' разбрàди,
Чǒªрни хи очи обл'ỳби,
10 Дрѐбни хи плѝт'ки преªбруѝ,
'Узеªлли хи еª набруѝл,
'Узеªллѝ еªлтǒªн преªбулѐª,
На срѐªдана еª махмуд'ǒª.
Деªвǒйка му са мǒлеªшеª:
15 — Пỳсни ма, пỳсни, 'унáчеª,
Мáйка ма чѐªка за вǒда!
— Мǒªл'чи ми, мǒª,лчи, деªвǒйку,
Еª та ща хѝтру наỳчи,
Как да излǒªжеªш мàйка ти:
20 Баªйлѝцки ǒфцеª минǒªха,
Та размǒªтиха вудоªна".

Слушана отъ сѫщия.

4.

Майчино позволение на дъщеря си да обикне любовника си.

Мома се моли на майка си да я даде на любовника ѝ момъкъ и да ѝ позволи баща и да иде на байремскитѣ люлки. Майка ѝ позволява да иде и обича момъкътъ, за когото тя е приготвила всички дарове за свадба.

Голѐам са байрѐам пудàдеа
И мàлак ѝдеа да дòйдеа,
Мумà са мáйци мòлеашеа:
— Дàй си ма, мàйчу, дай си ма,
5 Дѐну си гáлеам[59] кòпеалеа,
Дéну ми рàнку минòва
Вав пòатеан пуд пѐнжуркинеа;
Прàву нах л'ўл'кеа 'утѝдеа.
Мàйчу, бубàйка пòпитай,
10 И еа нах л'ул'кеа да ѝдам.
— Иди ми, ѝди, дòащеар'у,
Акў та гàли, гàли гу,
Акў та гл'оада, гл'òадай гу:
На брàта му сам напр'óала
15 Чибуклў тѐанки ракàвеа;
На сѐстра му сам нактàла
Кòарпа с голѐаму кеанàреа;[60]
На мàйка му сам наткáла
Сѝн'у àлеанку меандѝл'чеа;
20 На бòба му сам наткàла.
Ђурунжў рѝза шѐареана.

Слушана отъ сѫщия.

5.

Сестрина обичь къмъ брата си.

Момъкъ, затворенъ въ Гюмюрджиния, ималъ сестра, която отъ обичь къмъ брата си, тръгва въ люта зима да види и го освободи като рѣшава не само съ пари, но, ако стане нужда, и себе си и по-малката си сестра да пожертвува.

Кадѐ си, Сафѐ^а, то̀^{а}рнала
Фаф сѐ^{а}е^а бѐ^{а}ли сна̀^{а}гуве^а,
Фаф сѐ^{а}е^а си́ни лѐдуве^а?
— То̀^{а}рнала ми сам, то̀^{а}рнала
5 Нах Ге^{а}м'уржу̀нцка касабо́^{а};
Там ѝмам бра̀тче^а во̀$_а$рзану,
Да ѝдам да гу о́днарзам.
Бин алто̀^{а}н ѝмам ф ке^{а}мѐре^{а}н,
И те^а аку̀ не^а стѝгнат,
10 Чо̀^{а}рнине^а о̀чи пру^{а}да̀вам;
И те^а аку не^а сти́гнат,
Бѐ$_а$луну лѝце^а зала̀гам;
И то́ аку̀ не^а стѝгне$_а$,
Тѐ^{а}нкана сна̀шка да̀ ѝде^а.
15 Пак ку си бра̀та не^а пу̀снат,
Че^а ѝмам лѐл'ка лѐфте^{а}ра
И не́е^а ще^а си за̀луже^{а}м,
Пак ще^а си бра̀та о̀ткупе^{а}м.

Слушана отъ сѫщия.

6.

Майчина нерѣшителность къмъ арестувания ѝ синъ.

Момъкъ причакалъ мома, кога отивала за вода, улавятъ го и го наказватъ съ 15 дневенъ затворъ. Той порѫча и се моли майки си кѫщата да заложи, за да го освободи, но майката не се рѣшава и казва, че прѣжалва синъ и́ 15 дни да излѣжи въ затворътъ, отколкото да пожертвува кѫщата си за откупване го.

Та чу̀ли ли сте^а, не^а ли сте$_а$,
Кина̀ е^а но̀ву ста̀налу

Ф Каршилж сѐлу голѐаму:
Меахмѐт' еа стòрил кабахáт',
5 Меахмѐт' еа мумà дучéакал
На двàна врйсеа студѐни,
На двѐнеа чеашмѐ шѐареави,
Та са Меахмéтеа фàтили,
Нахзàт' му рòаки вòарзали,
10 Нахпрѐш му пòатеан кàзали,
Та гу ф зандàнан мѐтнали
И му жеазòана(61) утсѐкли.
Меахмѐт' зарòачеа, пурòачеа;
— Да прáви мáйка кинá щеа,
15 Конàкан да ми прудадѐ
За пеатнàдеастеа хил'еади,
Меахмѐтеа да си извàди.
Мàйка му тѝху румòнеа:
— Еа си Меахмѐтеа прибàлеам(62)
20 За пеатнàдеастеа деан'кò'веа,
Алá конàкан неа дàвам
За пеатнàдеастеа хил'ѐади.

Слушана отъ сѫщия.

7.

Оженена булка прислѣдва първия си любовникъ.

Деветь години забѣгналъ въ чужбина момъкъ и кога се върналъ, намира любовницата си оженена за другъ. Той отива въ домътъ ѝ и щомъ го вижда и чува не изчезнала първата любовь къмъ любовника ѝ, напуща мѫжа си и дѣтето си и отива съ първото си любе.

Уткàк еа Меахмѐт забѐагнал,
Рàвни еа дѐвеат гудѝни,
На деасетту са развòарна,
Ощеа ут кòнеа неа слѝза,
5 Мàйци му сеалѐам неа дàва
И за л'ўбеану пѝташеа:
— Мáйчинку, стàра мàйчинку,

Кадѐ еа, мàйчу, л’ýбеану?
Голѐамку нарàсло ли еа,
10 Рỳбана фдѝгналу ли еа,
Дрỳшкинеа стѝгналу ли еа!
Мàйка му тѝху румòнеа:
— И голѐамку еа нарàслу,
И рỳбана еа фдѝгналу,
15 И дрỳшкинеа еа стѝгналу,
Еам си са, сѝну ’ужѐни,
Мòаску еа дѐатеа стѝгналу.
— Мàйчинку, мòеа мàйчинку,
Пòди ми, мáйчу, рѐчи му,
20 Да ми на двòреа излѐазеа,
Ад’нѝчкош да гу пòглеадна,
И двáчкош да му прѝдума.
— Хòдих ми, сѝну, рѐкнах му,
Алá гу л’убеа неа пỳска.
25 Меахмѐт’ вас’óадна кòнчеану,
Та си ’утѝдеа причỳка
На Фатмѝнкини двòрувеа,
Кòнчеа си крòахту(63) извищéа,(64)
Чеа си Фатмѝнка излéазеа
30 С мòаскуну дѐатеа нàраки
И си Меахмѐтеа приср’óашна:
— Алѐаким сеалѐам, Меахмѐт’у,
Кинà ма рỳкаш, Меахмѐт’у?
— Рỳкам та, рỳкам, Фатмѝнку,
35 Кòлку си деацà рудѝла?
Фатмѝнка флѐзеа нах вòатреа,
Та си устàви дéатеану,
Та си заслѐди Меахмѐтеа,
Пак той еа ѐахна на кòнчеа,
40 Та чеа си рỳкна и вѝкна
Преас чѐаста гòра зеалѐна.
Агà си Меахмѐт’ преастѝгна
На мàйчини му двòрувеа,
Чеа си са рỳкум прирỳка:
45 — Излеази, мàйчу, рàзвеади
Мòеану кòнчеа чеарвéну
И си прѝсреашни Фатмѝнка.

Слушана отъ сѫщий.

8.

Мома прѣдрешена освобождава арестования си любовникъ.

Момъкъ хайдутинъ го залавятъ и хвърлятъ въ затворътъ. Прѣди майка му да се погрижи за освобождаването му, отива любовницата му мома, прѣдрешена съ другаритѣ му въ сейменски дрехи, и излъгва агитѣ, че е пратена отъ Цариградъ да закара тамъ уловения хайдутинъ. Тѣ повѣрвали, пуснали го и прѣдали въ ръцетѣ на сейменитѣ, а тѣ го завеждатъ у дома си.

Займ еа стàнал ҳайдỳтин
Пу висóкинеа чѐалувеа,
Млòчку ’умàн’еа да сбеарѐ.
Дѐ гу зачỳха, причỳха
5 Пашмаклѝцкинеа аѐанеа,
Та си Займа фàтиха,
Нахзáд’ му рòаки вóарваха,
Чеа гу ф зандàнан мѐтнаха.
Займ нарачѝл, урачѝл:
10 — Дѐ да еа мàйка, да дóйдеа,
Кеамѐреан да ми дунеасѐ,
С кеамѐреан да са òтплатеам.
Дудѐ гу мàйка причỳеа,
Чеа си гу причỳ л’ỳбеану,
15 Стàна си л’ỳбеа пусабрà
Нѐмгуви дрỳшки ’улдàшки;
Фсѐаким пу кòнчеа хрàнеану
И нѐхи кòнчеа хрàнеану:
Фсѐаким пу силѐах г’ум’ушл’ỳ
20 И нѐхи силѐах гу’м’ушл’ỳ:
Фсѐаким пу нòшчеа меаржеанлж
И нѐхи нòшчеа меаржеанлж.
Чеа си хи стáна, завѐдеа,
Еагà са тáму стѝгнали,
25 Аѐанеа си хи вѝдеаха
И си са плàху спѝтуват:
— Каквѝну вар’в’óат ут дòлу,
Да лѝ щат да на убеарòат,

Еалѝ щат глàви да зѝмат?
30 Сеаймèнеа си хми вѝкаха:
— Неащèм ни да ва 'убеарèм,
Неа щèм ни глàва да з'ǒамеам,
Тува ми и́ма хàпусчеа,
Нах Стамбǒл щеа гу кàрамеа,
35 Там щеа му глàва з'оамеамеа.
Хáпусчеа си са мǒлеаше а:
—Сеаймèнеа, млади леавèнеа,
Неамой ми нах там кàратеа,
Ту́на ми глáва з'ǒамитеа!
40 —Хàйдеа ми, хàйдеа, хàпусчеа
А сакǒаф ни еа èмиреан:
Нах Стамбǒл да та кàрамеа.
Стàнаха, та си тóарнаха,
Вар'вèаха, кǒл'к'у вар'вèаха.
45 Л'у́беа му тѝху румóнеа,
— Заимчеа, пǒарву хайду́тчеа,
Заѝмчеа, пǒарва сеафдѝцеа,
Ти ми са млǒгу мǒачеашеа
Пу висǒкинеа чèалувеа,
50 Алà та хѝтру измàмих
И ут хàпузан изваàдих.

Слушана отъ сѫщия.

9.

Мома оплаква деверя си овчарь.

Малко овчарче го сварва тежка зима въ планината съ стадото си, когато всички други овчари съ стадата си бврѣме слѣзли въ полето. Като се научила любовницата мома на по-голѣмия му братъ, тя се разплаква и го пита, защо всички стада сѫ слѣзли, всички звънци звънатъ, кавали свирятъ, а него още нѣма. Овчарчето ѝ обяснява причината, че тежка зима го е притиснала.

Два са кавáлеа свѝрнаха
На висǒкана плàнина;

Да ли е[а] чѝф-ну кава̀ле[а],
Алѝ е[а] мо̀мцки гла̀суве[а]?
5 То не[а] ѐ чѝф-ну кава̀ле[а],
Амѝ е[а] мо̀мцки гла̀суве[а]:
Адно̀[а] де[а]во̀йка пла̀че[а]ше[а]
За ма̀шку-ну си де́ве[а]рче[а]
И си де́ве[а]рче[а] мо́ле[а]ше[а]:
10 — Ста̀ни ми, ста́ни, дѐве[а]рчу,
Врит' са с'ури́и(66) пу̀снаха,
Врит' са кава̀ле[а] свѝрнаха,
Врит' са чѐ[а]нуве[а] цо́[а]нnаха,
Тво̀е[а] са с'ури́е[а] не[а] пу̀сна,
15 Тво̀е[а]н са кава̀л' не[а] сви́рна,
Тво̀и са чѐ[а]не[а] не[а] цо̀нкат.
Пак то̀ хи тѝху румо̀не[а]:
— Каква̀ с'урѝе[а] да пу̀сна,
Каквѝ кава̀ле[а] да свѝрна,
20 Каквѝ чѐ[а]нуве[а] да цо̀[а]ннат,
Тѐ[а]шка ма зѝма прити на.

Слушана отъ сѫщия.

10.

Трайна любовь.

Младъ помакъ тръгва за чужбина, вѣроятно за военна служба, и уговорва съ любето си, ако до деветь години не се завърне, да се ожени за другъ. Минаватъ 10 години, и Заимъ се завръща, тъкмо когато любето му се женило. Стѣга коньтъ си, пристига сватоветѣ на двора на своя съперникъ, подава пръстеньтъ си, и любето му напуща младоженикътъ си и отива съ първата си любовь.

Займ си ко̀нче[а] кувѐ[а]ше[а],
Ма̀йка му но̀га даржѐ́[а]ше[а],
Се́стра му грѝвне[а] че́ше[а]ше[а],
Бра̀тче[а] му силѐ[а]х чѝсте[а]ше[а],
5 Л'у̀бе[а] му дива̀н стуе́ше[а]
И тѝху си му румо̀не[а]:
— За́ймчу, л'у̀бе[а] За́ймчу,

Кадѐну мѝслиш да йдиш,
Пу млòчку ли са бàвите^{а}?
10 — Бàвиме^{а} си са, бàвиме$_{а}$
Ду òсе^{а}м, дѐве^{а}т' гудѝни.
Акỳ са нахвàд' не^{а} вó^{а}рнам,
Че^{а} си са глàви и жéни.
Чѐ^{а}ка гу л'ỳбе^{а}, мѝсли гу
15 Ду дѐве^{а}т', дѐсе^{а}т' гудѝни,
Не^{а}мужѝ да гу дучé^{а}ка,
Дучѐ^{а}ка, не^{а} да причỳе^{а},
Тогà са л'ỳбе^{а} 'ужѐни.
Ф че^{а}твó^{а}ртак му бе^{а} свàдбана,
20 Мàйка му пѐре^{а}н пе^{а}рѐ^{а}ше^{а}
На бѐ^{а}ла рѐ^{а}ка гулѐ^{а}ма,
И Займчу са пудàде^{а}
Ваз бѐ^{а}ла рѐ^{а}ка гулѐ^{а}ма;
Мàйка му пе^{а}рѐ и плачé^{а},
25 Займчу тѝху румóне^{а}:
— Бáбичку, стáра бàбичку,
'Оти ми пе^{а}рѐш и плàче^{а}ш?
— Пò^{а}тниче^{а}, млàду дрỳмниче^{а}:
Как да не^{а} плáче^{а}м, пó^{а}тниче^{а}:
30 Имѐ^{а}х си сѝна Займче^{а},
Та си са стàна, 'увѐде^{а},
Се^{а}гá за дѐсе^{а}т гудѝни
Вѐке^{а} са нахвàд' не^{а} вò^{а}рна.
Имѐ^{а}х си снò^{а}ха аднѝчка,
35 И та са стàна 'ужѐни,
Де^{а}н'ò^{а}с хи бе^{а}шѐ^{а} свàдбана.
Займ хи тѝху румòне^{а}:
— Мàйчинку, стáра мàйчинку,
Че^{а} да лѝ е^{а} ща прифтàса,
40 Прифтàса, мàйчу, пре^{а}стѝгна?
— Пре^{а}стѝгна е^{а} ще^{а}ш, сѝнул'у,
Акỳ кайдѝсаш кòнчену.
Займ кайдѝса кóнче^{а}ну.
Свàтуве^{а} ут сѐлу излѝват,
45 Займ си кòнче^{а} вас'ò^{а}дна:
Свàтуве^{а} ф гòра флѝзаха,
Займ ут сéлу излѝза;

Агá на двòре^{а} 'утѝде^{а},
Извàди пò^{а}рсте^{а}н срéбаран,
50 Та гу нах вò^{а}тре^{а} пудàде^{а}
И си свàтуве^{а}м румòне^{а}:
— Сѝчки хи дàра дарѝхте^{а}
И мѐне дáра дàрайте^{а}.
Агà хи пò^{а}рсте^{а}н' дàдаха,
55 Че^{а} си ми тѝху румóне^{а}:
— Анàйку, стара мàйчинку,
Сузѝ е^{а} пò^{а}рсте^{а}н' Займуф,
Халàл' да ти са даруве^{а},
Е^{а} ща си ѝда с Займа,
С Займа пò^{а}рва се^{а}вдѝца.

Слушана отъ сѫщия.

11.

Майка убѣждава дъщеря си да не зема отъ далечно село момъкъ.

Смаилъ завежда сватове да земе любовницата си, която, щомъ го вижда, моли се на майка си да си ѝ даде бащината прика въ пари и коприна. Майка ѝ я убѣждава да не зема Смаила, че е отъ далечно село, често пѫти на госте н[illegible] ще може да идва, зимѣ отъ снѣгове, лѣтѣ отъ харамии. Момата настоява на своето и утѣшава майка си, че прѣзъ снѣговотѣ ще минава съ кочия, а лѣтѣ съ Смаиловитѣ млади сеймени.

Задàли ми са пудàли
Смаѝлуви не^{а} свàтуве^{а}
Ут Арда сѐлу на дòлу
Нис тѐ^{а}сну, дл'ò^{а}гу сукàч'е^{а}.
5 Смаѝлчу напрѐш вар'вé^{а}ше^{а},
Пòсле^{а}т' му кòнче^{а} вòде^{а}ха,
Чò^{а}рни си 'óчи стрѐ^{а}ле^{а}ше^{а}
Ф Рàйкуву сѐлу гулѐ^{а}му,
Ф Махмýдагову кунàч'е^{а},
10 Че^{а} си Фатмѝнка 'увáрди
На чѝф-ну же^{а}млỳ пѐнжуре^{а},
Та си са нахвàд' устò^{а}пи,

Жд̀ᵃлта купри̇на васпле̇теᵃ,
Шеᵃлу̇м шеᵃлва̇реᵃ застд̀ᵃпи.
15 Фатми̇нка ма̇йци римд̀неᵃ:
— Ста̇ни ми, ма̇йчу, пд́теᵃгли
Ду двѐнеᵃ уки̇ алтд̀ᵃнеᵃ,
Ду три̇неᵃ уки̇ купри̇на,
Еᵃ ща Смайлчеᵃ да слѐᵃдеᵃ.
20 — Дд̀ᵃщеᵃр'у моеᵃ ма́йчина,
Неᵃ йди, дд̀ᵃщеᵃр'у, неᵃ йди,
Арда гу ка̇жеᵃт деᵃлѐку,
Пу гд̀стеᵃ неᵃ ще да дд́йдеᵃш
Зи̇меᵃ ут бе́ᵃли сне́ᵃгувеᵃ,
25 Лѐᵃтеᵃ ут пу̇сти хайду̇теᵃ.
— Щеᵃ йда, ма̇йчу, щеᵃ йда,
Зи̇меᵃ ща, ма̇йчу, духд̀да
С на̇шеᵃна пд̀ᵃстра кучи̇йᵃ,
Ле́ᵃтеᵃ ща, м1йчу, минд̀ва
С на̇шинеᵃ мла̇ди сеᵃи̇мѐнеᵃ.

Слушана отъ сѫщия.

12.

Молба на овенъ къмъ овчаря си стопанинъ.

Момъкъ — овчарь се хвали на овенъ отъ стадото си, че майка му го е загодила на първата мома въ селото и му казва, че ще го каноса и окичи и ще и него за *годежъ* да кара. Овенътъ му се моли да го не жертвува, като му казва, че нѣма кой другъ да му носи тежки звънци прѣзъ равно поле и високи планини и нѣма кой стадото да му води.

'Увѐну ва̇кал, ка̇матан,
И тѐбеᵃ да та пд̀фалеᵃм,
Чеᵃ ма еᵃ ма̇йка глави́ла
Ф сѐлуну на баш мума̇на;
5 Гулѐᵃма сва̇дба щеᵃ фди̇гам,
Тѐбеᵃ ща гд́деᵃш да ка̇рам,

Та ща та, 'увѐн, ка̀нусам
С Е^адрѝнцка ка̀на че^арвѐна,
И ща та, 'увѐн, 'ѝкиче^ам
10 С Мада̀нцки бла̀ги ѐ^абал'ки.
Пак си са 'увѐн мо̀ле^аше^а:
— 'Уфчѐ^ар'у, мо̀и се^айбѝ'у,
Ти ще^ап мѐне^а да ка̀раш,
Кой' ще^а ти во̀ди с'урѝе^а,
15 Кой' ще^а ти но̀си чѐ^ануве^а
Пре^ас висо̀кана пла̀нина,
Пре^ас ра̀вну по̀ле^а широ̀ку.

Слушана отъ сѫщия.

III. Рѣчникъ съ обяснителни бѣлѣжки къмъ нѣкои мѣстни думи въ народнитѣ умотворения.

1. **По̀ра** сѫщ. възрасть. *Каква е^а по̀ра*, значи на каква възрасть е.

2. **Тра̀га** сѫщ. миризма, обикновено неприятна.

3. **Дѝха** сѫщ. душа. *Жѝва дѝха нимѐ^а*, значи жива душа не е имало.

4. **Р'о̀са** сѫщ. ситно поръсено нѣщо, правилно разхвърлено. *Фасу̀ле^ат има ху̀бава р'о^аса*, показва, че рожбата на бобътъ е изобилна, съ чистъ и много плодъ.

5. **Па̀ла** сѫщ. сабля. Казват и на спънатъ, грубъ, неизтънченъ човѣкъ. *Па̀лаву вар'вѝ*, грубо ходи.

6. **Спо̀на** сѫщ. връзка, съ която спъватъ краката на добитъкътъ, за да не издалечава. *Сп'о̀^анат чилѐ^ак*, значи загелпенъ, спенати му са работитѣ, не отиватъ му добрѣ.

7. **Кра̀нта** сѫщ. старъ, мършавъ конь.

8. **Е^аро̀^а** сѫщ. рана.

9. **Вун'о́^а** сѫщ. лоша, неприятна миризма.

10. **Ше^атн'о^а** сѫщ. отъ шътамъ. Шътане.

11. **Кармо^а** сѫщ. ситенъ оризъ, последното му качество, зърната на което сѫ надробени. Нѣщо, което се прѣчупва.

12. **Сармо́^а** сѫщ. сърми отъ зелки или други ли-

ста за ядене. Пушка кремъклия, на която вжтрѣшностьта въ цѣвьта е нарѣзана.

13. **Салмо̀ª** сжщ. разгалено, разглезено.

14. **Хал'о̀ª** сжщ заходъ, нуждникъ.

15. **Се'ªмоª** сжщ. въртоглавъ.

16. **Тѝкал'ница** сжщ. плочесто мѣсто.

17. **Пàр'еªсица, пàр'еªсник** сжщ. разведена жена или мжжъ. Глаг. *пар'èªсва*, развежда.

18. **Тра́хана** сжщ, отъ троха, строшено. Разбити житни зърна, които варятъ и приготвятъ на ядене. *Трахана* отъ пшеница, отъ царевица, отъ тѣстени сушени зърна.

19. **Рàсул'ница** сжщ. отъ *расул*, кисело зеле. Дървена каца, въ която се държи зимѣ кисело зеле.

20. **Фасу̀л'вица** сжщ. тънки колове, (върлини) които забиватъ въ земята, за да се възвива на тѣхъ фасулътъ.

21 **Мисѝр'увина** сжщ. отъ мисиръ, царевица. Шумата отъ царевица.

22. **Карнѝна** сжщ. отъ турската дума кърдисва—погубва. Възможно е да произлиза и отъ кръвь — кръвнина. Загуба, пакость у хора, убийство. *Стàнала еª гулѐªма карнѝна*, значи пролѣта е много кръвь, избити сж много хора при еди коя си война.

23. **Шут'нѝца** сжщ. отъ шуто, голо. Единъ видъ пшеница съ голи класове, шути отъ вжси.

24. **Младо̀чница** сжщ. скоро отелена крава, периодъ, въ които най-много млѣко дои.

25. **Варе́ªйка** сжщ. бакърче за едно вариво. Мѣдно котле, въ което се готви ядене.

26. **Варвѝл'ница** сжщ. нѣщо дрипаво, много окърпено. Въ рупскитѣ села казватъ на сплетенитѣ отъ конопени върви голѣми мрѣжести торби, въ които тжпчатъ сѣно, слама, о̀тава, шума и др. под. храни за добитъкъ. Ахж челеб. *варзо́бал'*, мн. ч. *варзо̀блеª* — вързано обло нѣщо.

27. **Курамоª** сжщ. разхвърленъ по равна часть данъкъ. Подѣлено по равно плащане между нѣколко души, участвующи въ едно ядене или др. под.

28. **Салхано̀ª** сжщ, праздно мѣсто, оставено за па-

ша за домашния добитъкъ на едно семѣйство. Частна собственость заградено неработно мѣсто.

29. **Пичлеᵃм'ба** сжщ. отъ *пич*—изродъ. Дребно, нищожно нѣщо. Нищожно глупаво човѣче.

30. **Слѐᵃмеᵃ** сжщ. дървена греда за постройка.

31. **Крѐᵃпан** прил. крѣпъкъ, здравъ.

32. **Пдкин** прил. ексикъ малко. *Гдᵃрнеᵃну еᵃ пдкину*, значи не е допълнено изцѣло, а е малко ексикъ.

33. **Кроᵃп** прил. кжсъ, малъкъ, нисъкъ по ръсть.

34. **Спдичеᵃв** прил. неправилно, неравно изтъкано платно, ту ситно, ту рѣдко.

35. **Евар** прил. опакъ човѣкъ.

36. **Трдм** прил. тежъкъ на ходъ, непривикналъ да работи.

37. **Ку̀лав** прил. като сакатъ, не иде му отржки, та работата му е *ку̀лава*, не добрѣ, грубо извършена.

38. **Пдᵃсан** прил. тъменъ, не ясенъ цвѣтъ на нѣщо. Кирлива дреха, оцапана.

39. **Кдматан** прил. красивъ, приятенъ на гледъ.

40. **Харлѝв** прил., *хдᵃрл'у* сжщ. сопозивъ, сополко.

41. **Беᵃлу̀нтеᵃс**(т) прил. блѣдоликъ съ болѣзнено свѣтло лице.

42. **Деᵃвѐтникув, дсеᵃмникув** и т. н. прил. числ. сглобенъ отъ толкова эднородни части. Употрѣбителни думи въ домашната текстилна индустрия. Платно отъ деветь пасма и т. н.

43. **Раско́шмеᵃну**, значи разкопчени дрехи, разхвърлени тъй, че се открива прѣдметътъ.

44. **Кдрдиш** гл. *курдеᵃнѝца* сжщ. редица. Редишъ нѣщо. *Курдеᵃнѝца кдл'еᵃ*, редица правилна отъ колове.

45. **Ддᵃрниш** гл. дърпашъ, чешишъ.

46. **Влдзниш** гл. примамвашъ, лъжешъ съ цѣль за примамване.

47. **Ро́ᵃтиш** гл. изкуствено отгледвашъ нѣкое растение. Наквасени прѣдварително пржчки отъ лозя или друго растение, за да пуснатъ коренчета, па тогава да се насаждатъ.

48. **Ждᵃбриш** гл. разглезено говоришъ, неприятно си криви устата при говорене.

49. **Чо̀лиш** гл. покрива съ чулъ. Закачулва нѣщо.

50. **Шеᵃптѐш** гл. шъпнешь.

51. **Тарашо̀ваш** гл. прѣтърсва нѣщо, прѣглежда извъ всички кжтове.

52. **Зил'оса**, *зил'сᵃгуеᵃ*, гл. ядъ го е, завижда, подбужда го къмъ извѣстни желания. Изгуби го, поквари отъ недогледване.

53. **Суганѝса** гл. приструва се за нѣщо, обикаля, но не смѣе открито да прѣдяви намѣрението си.

54. **Пеᵃпеᵃл'о̀са,** *спеᵃпеᵃл'о̀са*, гл. направи го на прахъ и пепелъ.

55. **Гир'ѐᵃса** гл. обезчести. *За гѝр'еᵃса свѐᵃта гу сто̀ри*, значи извърши нѣщо за срамъ прѣдъ свѣтътъ.

56. **По̀никум** нар. по низко, наведено, скромно.

57. **Инжѝеᵃ** сжщ. малки стъклени мъниста, които въ Родопитѣ женитѣ и момитѣ носятъ на шиитѣ си.

58. **Теᵃл'в'оᵃ** сжщ. отайката отъ кафе, що остава на дъното въ чашата.

59. **Га̀леᵃм, га̀лиш, га̀ли** глаг. обичь, любовенъ погледъ.

60. **Кеᵃна̀р—еᵃ** сжщ. копринени разноцвѣтни шарки по краищата на домашни памучни ризи, кърпи и други под.

61. **Жеᵃзо̀ᵃ** или **жизо̀ᵃ** сжщ. турска дума, означава глоба, опрѣдѣлено наказание въ пари или натура.

62. **Прибàлеᵃм** глаг. отъ приболѣва, забрави пожертвува, рѣшава тжгата си за друго нѣщо по-мило, прѣтърпѣва скръбьта си за нѣщо и пр.

63. **Кро̀ᵃхту** прил. крѣхко.

64. **Извищѐᵃ** глаг. изцвили.

65. **Убеᵃро̀ᵃт** глаг. отъ обиръ. Ограбятъ.

66. **С'уриеᵃ** сжщ. стадо овце.